

Univerza v Ljubljani

Pravna fakulteta

Pravna klinika za varstvo okolja 2015/2016

PRAVNO VARSTVO VELIKIH ZVERI

Avtorji:

Neja Domnik
Jan Jasnič
Barbara Kompan
Maša Marković
Ula Nartnik
Sandra Pavlič
Nika Pečevnik
Aljoša Petek

Urednice:

izr. prof. dr. Vasilka Sancin
as. mag. Tanja Pucelj Vidovič
mag. Senka Šifkovič Vrbica

Ljubljana, september 2016

Pravno varstvo velikih zveri

Izdala:

Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani

Elektronska kopija

Brezplačen izvod

Ljubljana 2017

Vse pravice pridržane.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

639.111.7:349.6(0.034.2)

502(0.034.2)

PRAVNO varstvo velikih zveri [Elektronski vir] : pravna klinika za varstvo okolja
2015/2016 / avtorji Neja Domnik ... [et al.] ; urednice Vasilka Sancin ... [et al.]. - El. knjiga. -
Ljubljana : Pravna fakulteta, 2017

Način dostopa (URL): http://www.pf.uni-lj.si/media/pravno.varstvo.velikih.zveri.2015_2016.pdf

ISBN 978-961-6447-64-5 (pdf)

1. Domnik, Neja 2. Sancin, Vasilka

288837888

KAZALO

SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV	5
1. UVOD	6
2. RIS (<i>Lynx lynx</i>).....	7
2.1. Opis stanja populacije risa v Sloveniji	7
2.2. Normativni okvir	12
2.2.1. MEDNARODNOPRAVNA UREDITEV	12
2.2.1.1. Bernska konvencija	12
2.2.1.2. Konvencija o biološki raznovrstnosti	13
2.2.1.3. Akcijski načrt za ohranitev evrazijskega risa v Evropi	15
2.2.2. PRAVNA UREDITEV EU	19
2.2.2.1. Habitatna direktiva	19
2.2.2.1.1. <i>Key actions for Large Carnivore populations in Europe</i>	21
2.2.2.2. Sodna praksa sodišča EU.....	21
2.2.2.2.1. <i>Primer C-383/09 – EK proti Francoski republiki</i>	21
2.2.2.2.2. <i>Primer C-6/04 – EK proti Združenemu Kraljestvu in Severni Irski</i>	22
2.2.2.2.3. <i>Primer C-508/04 – EK proti Avstriji</i>	23
2.2.3. PRAVNA UREDITEV V SLOVENIJI	23
2.2.3.1. Zakon o ohranjanju narave	23
2.2.3.2. Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah	25
2.2.3.3. Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam	27
2.2.3.4. Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Nature 2000)	27
2.3. Pregled pravnih ureditev in praks držav na področju varovanja risa	29
2.3.1. POPULACIJA RISA V EVROPI.....	30
2.3.1.1. Skandinavija	31
2.3.1.2. Finska	32
2.3.1.3. Romunija	33
2.3.1.4. Dinarska populacija.....	34
2.3.1.5. Primerjalnopravni pregled stanja v državah, ki delijo populacijo s Slovenijo.....	35
2.4. Neizpolnjevanje obveznosti države	35
2.4.1. OPUSTITEV DOLŽNEGA RAVNANJA DRŽAVE V PRAKSI SODIŠČA EU	36

2.4.2.	DOLŽNOSTI RS ZA DOSEGANJE UGODNEGA STANJA RISA	37
2.4.3.	OBVEZNOST IZVAJANJA MONITORINGA.....	39
2.4.4.	DOSELITEV	40
2.4.5.	INFORMIRANJE IN IZOBRAŽEVANJE JAVNOSTI.....	41
3.	VOLK (<i>Canis lupus</i>)	42
3.1.	Tožba na upravno sodišče	42
3.2.	Sklep o začasnem zadržanju	44
3.3.	Sodba.....	45
4.	RJAVI MEDVED (<i>Ursus arctos</i>).....	46
4.1.	Varstvo medveda	46
4.2.	Populacija rjavega medveda v Sloveniji	46
4.3.	Problematika krmljenja medvedov.....	48
4.4.	Medvedi v ujetništvu	49
5.	OZAVEŠČANJE	50
5.1.	Pomembnost ozaveščanja.....	50
5.2.	Napačne predstave o velikih zvereh	51
5.3.	Informiranje in izobraževanje lovcev	52
5.3.1.	(NE)USPEŠNOST PREGONA NEZAKONITEGA LOVA.....	52
5.3.2.	PRIROČNIK O UKREPIH PROTI KRIVOLOVU IN ZASTRUPljanJU VOLKOV V REPUBLIKI ITALIJI	55
5.4.	Spletno ozaveščanje	56
5.5.	Ozaveščanje kot cilj projektov SloWolf in LifeDinalpBear	57
6.	SKLEPNE MISLI	59
7.	SEZNAM LITERATURE	60
7.1	MONOGRAFIJE	60
7.2	ČLANKI	60
7.3	SODBE.....	61
7.4	PREDPISI	61
7.4.1	Mednarodni predpisi	61
7.4.2	Predpisi EU.....	62
7.4.3	Nacionalni predpisi	62
7.5	SPLETNE STRANI	62

SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV

ARSO	Agencija Republike Slovenije za okolje
Akcijski načrt	Akcijski načrt za ohranitev evrazijskega risa v Evropi
Bernska konvencija	Konvencija o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov
EU	Evropska unija
EK	Evropska komisija
Habitatna direktiva	Direktiva Sveta 92/43/EGS o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor
npr.	na primer
oz.	oziroma
Pravilnik	Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam
Pravilnik o odvzemu	Pravilnik o odvzemu osebkov vrst rjavega medveda (<i>Ursus arctos</i>) in volka (<i>Canis lupus</i>) iz narave
RS	Republika Slovenija
Smernice EU	Guidelines for Population Level Management Plans for Large Carnivores, Large Carnivore Initiative for Europe
str.	stran
Strategija	Strategija ohranjanja in trajnostnega upravljanja navadnega risa (<i>Lynx lynx</i>) v Sloveniji 2016 – 2026
Uredba	Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah
URL	Uniform Resource Locator
Ur. l. RS	Uradni list Republike Slovenije
ZGS	Zavod za gozdove Slovenije
ZIN	Zakon o inšpekcijskem nadzoru
ZON	Zakon o ohranjanju narave
ZRSVN	Zavod RS za varstvo narave
ZVO-1	Zakon o varstvu okolja

1. UVOD

Tema pravne klinike za varstvo okolja v študijskem letu 2015/2016 je bila varstvo velikih zveri, med katere se v Sloveniji uvrščajo volk (*Canis lupus*), rjavi medved (*Ursus arctos*) in ris (*Lynx lynx*).

Največji obseg dela in tudi te monografije smo namenili pravnemu varstvu populacije risa v Sloveniji. Po ponovni naselitvi leta 1974 namreč ris zopet izumira, po ocenah strokovnjakov naj bi populacija štela le še od 10 do 15 osebkov. V prvem delu poglavja o risu smo opisali današnje stanje populacije risa in normativni okvir, ki ga varuje. V odsotnosti potrebnega ukrepanja države, smo v sklopu pravne klinike na Vlado Republike Slovenije (v nadaljevanju Vlada RS) in Ministrstvo za okolje in prostor (v nadaljevanju MOP) naslovili Zahtevek za sprejem aktov in ukrepov za vzpostavitev in varstvo ugodnega stanja populacije evrazijskega risa (*Lynx lynx*) v Sloveniji.

Pravno varstvo volka je že bila tematika dveh preteklih pravnih klinik.¹ Glavni problemi so tako že bili izpostavljeni, zato smo njihovo delo le nadaljevali. Ker je bila 28. oktobra 2015 zoper Pravilnik o odvzemu osebkov vrst rjavega medveda (*Ursus arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave² (v nadaljevanju Pravilnik o odvzemu) vložena tožba, smo pričakovali, da bomo tekom pravne klinike lahko prispevali k morebitnim spremembam ureditve varstva volka in medveda. Medved ima normativno enak režim varstva in odstrela kot volk, zaradi česar bo sodba glede volka in morebitna pričakovana sprememba normativnega okvirja vplivala tudi na upravljanje s populacijo medveda. Ključna razlika med volkom in medvedom je, da je številčno stanje populacije medveda dobro. Vendar pa je bila sodba³ izdana šele tik pred izdajo te publikacije, zato je bil fokus našega dela usmerjen na varstvo risa, manj pa na volka in medveda. Glede volka smo zato predstavili zgolj argumentacijo, ki je bila predmet sodnega postopka, glede medveda pa izpostavljamo predvsem problem kakovosti populacije medveda v Sloveniji.

Na temo sobivanja z velikimi zvermi smo dne 18. maja 2016 organizirali tudi okroglo mizo, na katero smo povabili odločevalce, nevladne organizacije ter vso zainteresirano javnost, rezultate razprave pa smo vključili v ta izdelek.

¹ Poročilo o poteku Okoljske pravne klinike v študijskem letu 2012/2013, URL: http://www.pf.uni-lj.si/media/porocilo.o.poteku.okoljske.pravne.klinike.v.studijskem.letu.2012_2013.pdf (7. 4. 2016). in Andromako, Benčina, Brunskole, Friedl: Analiza stanja varstva volka v Sloveniji 2014/2015, URL: http://www.pf.uni-lj.si/media/analiza_stanja_varstva_volka_v_sloveniji_2014-2015.pdf (7. 4. 2016).

² Pravilnik o odvzemu osebkov vrst rjavega medveda (*Ursus arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave, Ur. l. RS, št. 78/15.

³ Sodba Upravnega sodišča I U 1522/2015-16 z dne 7. julija 2016 je ugodila tožbenemu zahtevku in odpravila Prilogo 2 Pravilnika o odvzemu osebkov vrst rjavega medveda (*Ursus arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave.

2. RIS (*Lynx lynx*)

2.1. Opis stanja populacije risa v Sloveniji

Evrazijski ris (*Lynx lynx*) je slovenska avtohtona zver, katere najstarejše najdbe na območju današnje Slovenije izvirajo iz mlajšega pleistocena. Do druge polovice 19. stoletja je bil ris pri nas stalna zver.⁴ Podobno kot ostale velike zveri, je bil tudi evrazijski ris ena najbolj preganjanih živalskih vrst, predvsem od 16. stoletja naprej. Negativen človeški vpliv je vrhunec dosegel v 19. stoletju, ko je bil, tudi zaradi krčenja gozdov in zmanjšanja prehranske baze, iztrebljen iz večine evropskega ozemlja.⁵ V Sloveniji naj bi bil zadnji ris ubit leta 1908.⁶

V začetku sedemdesetih let 20. stoletja je v Sloveniji zaživela ideja o ponovni naselitvi risa kot lovne vrste.⁷ Marca leta 1973 so bili iz karpatske populacije evrazijskega risa na Slovaškem prepeljani in v Kočevski Rog izpuščeni trije samci in tri samice (od tega sta bila dva para že v sorodu: mati-sin, brat-sestra).⁸ Ta ponovna naselitev risa tudi v strokovnih krogih velja za eno izmed najuspešnejših v Evropi.⁹ Izjemno ugodni naravni pogoji (gozdnatost, zadostna prehrana, mir) so omogočili hitro povečanje števila risov in konstanten vsakoletni prirastek, kar je omogočilo prostorsko širitev na Hrvaško in v Bosno in Hercegovino.¹⁰

Na začetku ni bilo sistematičnega zbiranja podatkov o populaciji. Prikaz širitve je bil mogoč po letu 1978, na podlagi podatkov o odstreli risov.¹¹ Pet let po ponovni naselitvi smo namreč v Sloveniji začeli populacijo risa regulirati z odstrelom na podlagi letnih odločb pristojnega ministrstva. Gre za posebnost, saj novo naseljenih populacij risov drugod po Evropi ni bilo dovoljeno loviti.¹² Sprva je bil odstrel risov dovoljen le v strogem središču njihovega življenjskega prostora, na obrobju pa je bil prepovedan. S tem se je poskušala zagotoviti

⁴ Slana, Stališča lovcev in širše javnosti do morebitne dodatne doselitve evrazijskega risa (*Lynx lynx*) v Sloveniji (2010), str. 72.

⁵ Sindičić *et. al.*, Genetic data confirm critical status of the reintroduced Dinaric population of Eurasian lynx, v: Conservation genetics (2013), str. 1009.

⁶ Kos, Ris (*Lynx lynx*) na ozemlju etnografske Slovenije (1928).

⁷ Vlada RS, Strategija ohranjanja in trajnostnega upravljanja navadnega risa (*Lynx lynx*) v Sloveniji 2016 – 2026 (2016), str. 7.; Več o tem tudi: Jonozovič, Strokovno izhodišče za vzpostavljanje omrežja NATURA 2000 – Ris (*Lynx lynx*) (2003), str. 21-24.

⁸ Sindičić *et. al.*, Genetic data confirm critical status of the reintroduced Dinaric population of Eurasian lynx, v: Conservation genetics (2013), str. 1009.

⁹ Tako npr. Sindičić *et. al.*, Genetic data confirm critical status of the reintroduced Dinaric population of Eurasian lynx, v: Conservation genetics (2013), str. 1010; Koren *et. al.*, Status and distribution of the Eurasian lynx (*Lynx lynx*) in Slovenia in 2000–2004 and comparison with the years 1995–1999, v: Acta Biologica Slovenica (2006), str. 28; Jonozovič, Strokovno izhodišče za vzpostavljanje omrežja NATURA 2000 – Ris (*Lynx lynx*) (2003), str. 8; Staniša *et. al.*, Situation and distribution of the lynx (*Lynx lynx*) in Slovenia from 1995-1999, v: Hystrix (2001), str. 43; Kos, I., Koren, I., Potočnik, H., Krofel, M., Status and distribution of Eurasian lynx (*Lynx Lynx*) in Slovenia from 2005 to 2009, v: Acta Biologica Slovenica (2012), 49-63.

¹⁰ Čop, Frković, The re-introduction of the lynx in Slovenia and its present status in Slovenia and Croatia, v: Hystrix (1998).

¹¹ *Ibid.*, str. 65, 66.

¹² Jonozovič, Strokovno izhodišče za vzpostavljanje omrežja NATURA 2000 – Ris (*Lynx lynx*) (2003), str. 23.

nemotena prostorska širitev. Za obdobje 1986 – 1990 je bil v Sloveniji sprejet sklep, da odstrel risov tudi zunaj osrednjega območja ni številčno omejen. Tako je bil leta 1986 zakonito ustreljen ris blizu Mosta na Soči. Ta podatek kaže, da se je populacija razširila tudi na severozahod v Julijske Alpe in čez mejo v Italijo, ni pa se združila z avstrijsko populacijo.¹³

Do leta 1995 je ris zasedal 6700km² ozemlja Slovenije in Hrvaške. Lovska zveza je takrat velikost slovensko-hrvaške populacije ocenila na 300 osebkov, strokovnjaki pa so ocenili gostoto 2 risov na 100km², kar pomeni približno 140 osebkov.¹⁴ Pretirane ocene Lovske zveze Slovenije gre pripisati predvsem njihovi potrebi po podlagi za odobritev visokih lovnih kvot.¹⁵

Med letoma 1995 in 1999 je bila izvedena obsežna analiza prisotnosti risa in njegove razširjenosti v Sloveniji. Za določitev trendov populacije so bili podatki zbrani iz različnih virov: podatkov Zavoda za gozdove Slovenije o najdenih poginjenih in odstreljenih risih, lovskih statistik o izgubah divjadi, opažanj risov v GL Medved Kočevje in GL Jelen Snežnik, ocen škode po zavarovanih vrstah, monitoringa na območju SZ Slovenije iz leta 1996 in monitoringa na Notranjskem in Kočevskem leta 1998, ki so ga izvajali revirni gozdarji. Uporabljen je bil SCALP sistem, po katerem se znake o prisotnosti risa razdeli v tri kakovostne skupine, glede na njihovo zanesljivost in dokazljivost. Q1 so neizpodbitni dokazi o prisotnosti risa (npr. mrtva žival), Q2 so znaki prisotnosti, ki so jih potrdili strokovnjaki (npr. sledi, škoda na drobnici), Q3 pa podatki, ki niso potrjeni in so torej najmanj zanesljivi. Skoraj dve tretjini (62%) od skupaj 505 zbranih podatkov je bilo podatkov druge kakovostne skupine. Rezultati so razdelili ozemlje Slovenije na 4 območja. Na Kočevskem in Notranjskem (JV od avtoceste Ljubljana-Trst), kjer je bil ris stalno prisoten, naj bi v tem obdobju živel 30 – 40 osebkov, na zahodnem delu Slovenije, na območju Julijskih Alp pa 10 osebkov. V Karavankah in Kamniško-Savinjskih Alpah je bilo število evidentiranih znakov neznatno, na SV Slovenije pa ris sploh ni bil prisoten. Celotna populacija risov naj bi tako med letoma 1995 in 1999 v Sloveniji štela 40 – 50 osebkov.¹⁶

V raziskavi izvedeni med letoma 2000 in 2004 je bilo v primerjavi s prejšnjo, na podlagi istih virov, zbranih več podatkov, kar 908. Zopet je bil največji delež podatkov druge kakovostne skupine po SCALP sistemu, kar 85%. Glavni območji prisotnosti risa sta ostali Kočevsko-Notranjska in SZ del Slovenije, ki ju poročilo iz 2006 obravnava kot *subpopulaciji*. Prva se je po rezultatih raziskave od leta 1999 povečala za 30%, druga pa se je zmanjšala za 15%. Zahodna subpopulacija risov naj bi tako štela 10 – 15 osebkov, južna pa 20 – 35. Skupna ocena stanja velikosti populacije risov v Sloveniji med letoma 2000 in 2004 je bila 30 – 50 osebkov, stanje

¹³ *Ibid.*, str. 69.

¹⁴ *Ibid.*, str. 70.

¹⁵ Kos, et. al., Stanje in razširjenosti evrazijskega risa (*Lynx lynx*) v Sloveniji v obdobju 2005 – 2009 (2012), str. 50.

¹⁶ Povzeto po: Staniša et. al., Situation and distribution of the lynx (*Lynx lynx*) in Slovenia from 1995-1999, v: Hystrix (2001).

populacije pa je bilo ocenjeno kot stabilno.¹⁷ Ugotovitve te raziskave so bile temelj za vzpostavitev pravnega varstva evrazijskega risa ob vstopu Slovenije v Evropsko unijo (v nadaljevanju EU).

Poročilo o stanju in razširjenosti evrazijskega risa v Sloveniji v obdobju 2005 – 2009 že kaže na upad številčnosti populacije. Raziskava je bila ponovno izvedena na podlagi SCALP metode, a z dodatnimi viri podatkov. V tem obdobju so bili namreč prvič na voljo podatki radiotelemetričnega spremljanja risov, foto pasti, narejen pa je bil tudi model primerne prostora (*angl. habitat modelling*). Na podlagi 944 zbranih podatkih so ugotovili, da se je število risov zmanjšalo v obeh subpopulacijah, končna ocena pa je bila, da je velikost celotne populacije med 15 – 25 osebki.¹⁸ Tudi MOP je v četrtem poročilu Konferenci pogodbenic Konvencije o biološki raznovrstnosti¹⁹, ki nadzoruje njeno izvajanje, iz leta 2010, ocenilo stanje ohranjenosti risa leta 2007 kot slabo in na dolgi rok ogroženo (*»poor, and threatened in the long term«*)²⁰ in hkrati priznalo, da se populacije risa sploh ne upravlja.²¹ Prav tako je zaskrbljujoče stanje populacije risa izpostavljeno v zadnjem, petem poročilu iz leta 2015.²²

Hitri rasti in širjenju populacije v prvih petnajstih letih po ponovni naselitvi je v poznih osemdesetih in zgodnjih devetdesetih letih prejšnjega stoletja sledilo obdobje stabilizacije, v zadnjih desetih oziroma petnajstih letih pa se je trend te zgodbe o uspehu obrnil in populacija se je začela vidno zmanjševati.²³ (Glej: Slika 2)

Trenutna velikost populacije risa je ocenjena med 10 in 15 osebki (z minimalnim prirastkom do 5 živali letno). Na podlagi modela ocene števila risov, ki bi lahko v optimalnih pogojih živela v dinarsko – alpskem območju Slovenije in Hrvaške bi optimalna populacija štela 150 risov.²⁴ Ena izmed bistvenih ovir pri konkretizaciji teh podatkov je neobstoječa sistema, ki bi omogočal popolnoma objektivno oceno stanja v Sloveniji. Opravlja se le zbiranje znakov prisotnosti v loviščih s posebnim namenom Medved, Jelen, Snežnik Kočevska Reka in Ljubljanski vrh.²⁵ Podatki zbrani z beleženjem v teh loviščih kažejo izrazito padajoč trend, iz nekaterih območij so risi že popolnoma izginili. Pri tem hudo težavo predstavlja fragmentacija prostora, zaradi

¹⁷ Povzeto po: Koren *et. al.*, Status and distribution of the Eurasian lynx (*Lynx lynx*) in Slovenia in 2000–2004 and comparison with the years 1995–1999 (2006).

¹⁸ Povzeto po: Kos *et. al.*, Stanje in razširjenosti evrazijskega risa (*Lynx lynx*) v Sloveniji v obdobju 2005 – 2009, v: Acta biologica slovenica (2012).

¹⁹ MOP, Convention on Biological Diversity, 4th National Report on implementation, Republic of Slovenia (2010).

²⁰ *Ibid.*, str. 15.

²¹ *Ibid.*, str. 54.

²² MOP, Convention on Biological Diversity, 5th National Report on implementation, Republic of Slovenia (2015), URL: <https://www.cbd.int/doc/world/si/si-nr-05-en.pdf> (1. 4. 2016).

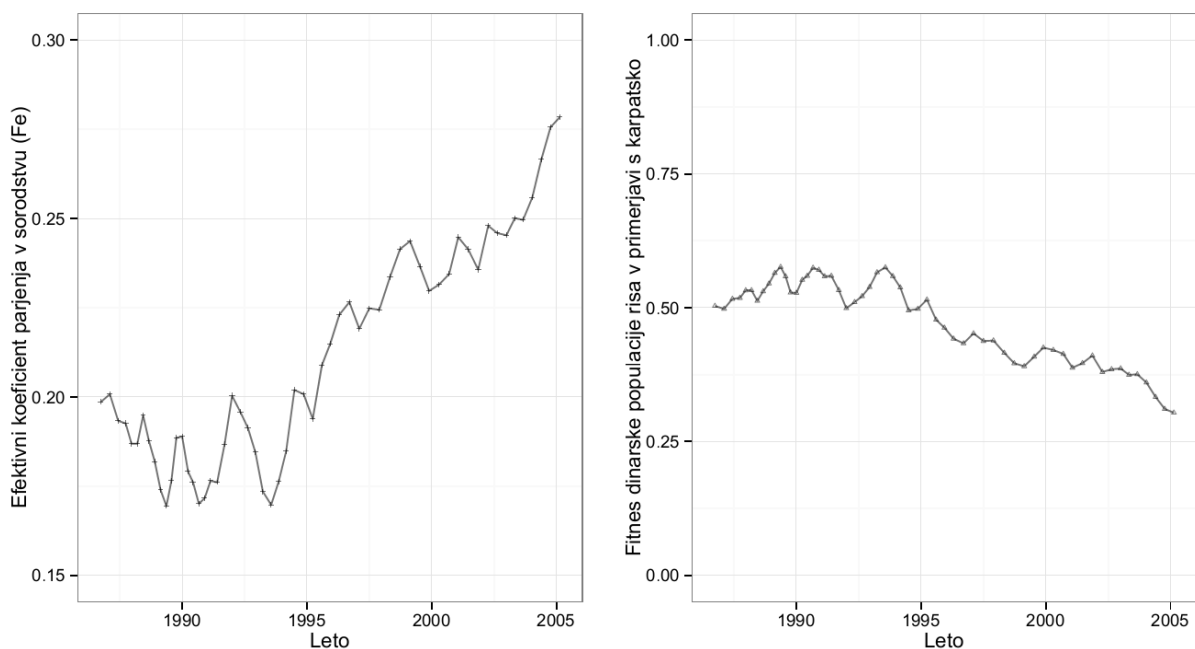
²³ Sindičić *et. al.*, Genetic data confirm critical status of the reintroduced Dinaric population of Eurasian lynx, v: Conservation genetics (2013), str. 1010.

²⁴ Skrbinšek, Krofel, Analiza kvalitete habitata, hrana in kompeticija, URL: <http://commons.risi.si/commons/images/8/86/PrehranaHabitat2008.pdf> (1.4.2016), str. 22.

²⁵ Zavod za gozdove Slovenije, Strokovno mnenje za odstrel velikih zveri za obdobje 1.10.2015 do 30.9.2016 (2015), str. 44.

katere lahko pride do onemogočanja razmnoževanja, ko osebek nasprotnega spola ostane popolnoma ločen od drugih osebkov. Edino področje v Sloveniji, kjer se ris še kolikor toliko normalno razmnožuje je območje Snežnika.²⁶

Velikost populacije torej upada kljub temu, da odvzema risa iz narave ne beležimo že vse od vključno leta 2004, ko je bil zadnjikrat vključen v Pravilnik o odvzemu velikih zveri iz narave. Pogina v letu 2012 in povoz v letu 2014 so po letu 2003 sploh prvi dokazi ponovne smrtnosti risa v Sloveniji.²⁷ Iz navedenega gre sklepati, da težave izhajajo že iz same populacije. Poleg fragmentacije prostora in nezakonitega ubijanja, je glavni vzrok za drastičen upad števila osebkov parjenje v sorodstvu.²⁸ Tako lahko ocenimo, da so imeli risi na področju Slovenije v osemdesetih letih prejšnjega stoletja za 45% nižjo verjetnost preživetja in uspešne reprodukcije (v nadaljevanju fitness) od risov v slovaških Karpatih. V letih 2000 – 2010 je glede na rast parjenja v sorodstvu fitness populacije padel za skoraj 70 %.²⁹ (Glej: Slika 1)

Slika 1: Rast parjenja v sorodstvu (levo) in pričakovan fitness - verjetnost preživetja in uspešne reprodukcije (desno) pri risih v Dinaridih glede na izvorno populacijo v slovaških Karpatih. Vrednosti so relativne glede na izvorno populacijo, ki bi imela v teh grafih koeficient parjenja v sorodstvu = 0 in fitness = 1

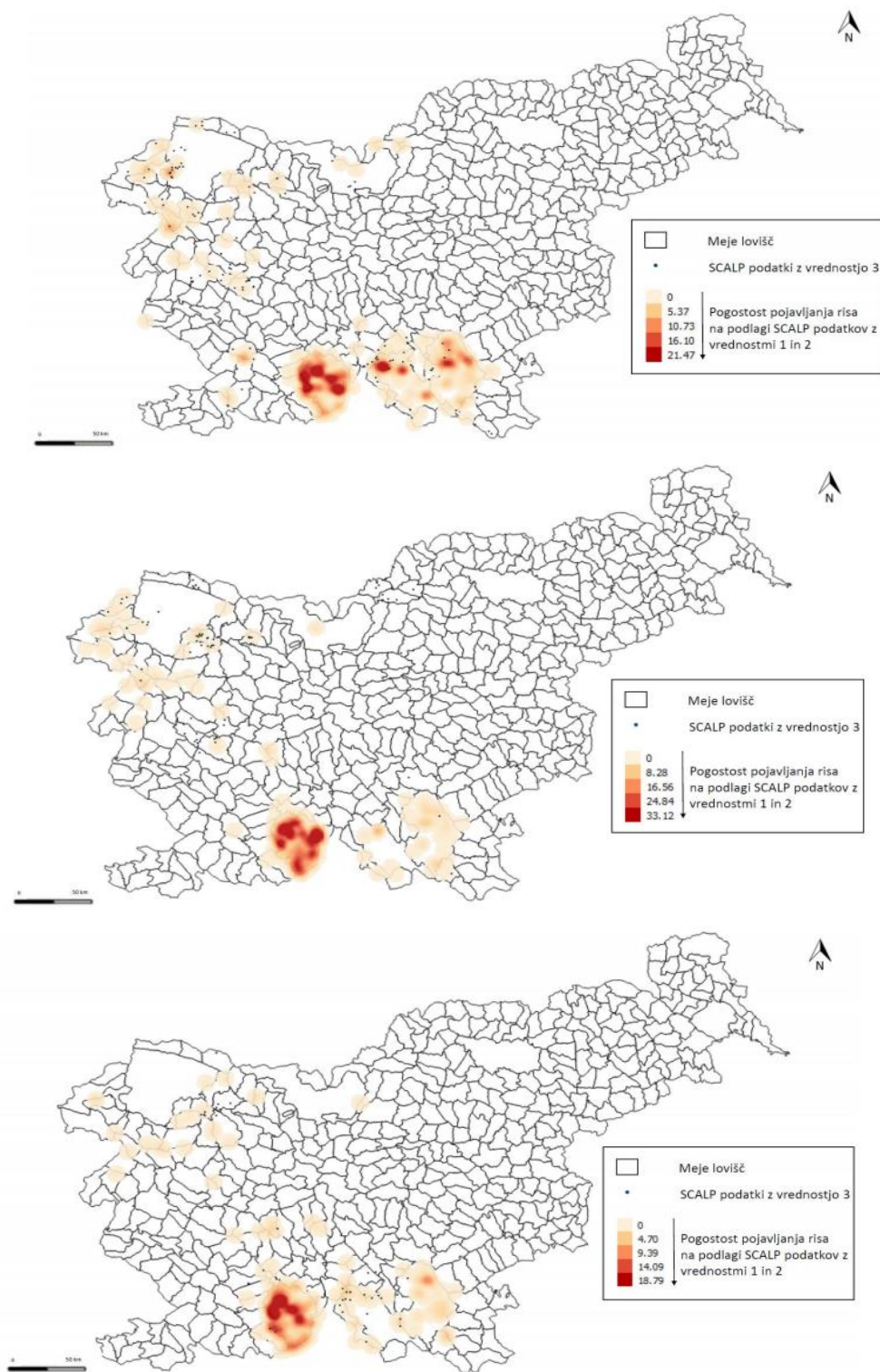
Vir: MOP, Strategija ohranjanja in trajnostnega upravljanja navadnega risa (*Lynx lynx*) v Sloveniji 2016 – 2026 (2016), str. 19.

²⁶ *Ibid.*, str. 47.

²⁷ *Ibid.*, str. 42.

²⁸ *Ibid.*, str. 47.

²⁹ MOP, Strategija ohranjanja in trajnostnega upravljanja navadnega risa (*Lynx lynx*) v Sloveniji 2016 – 2026 (2016), str. 23.

Slika 2: Primerjava podatkov o razširjenosti risa v letih 2000 – 2004, 2005 – 2009 in 2010 – 2014.

Vir: Zavod za gozdove Slovenije, Strokovno mnenje za odstrel velikih zveri za obdobje 1. 10. 2015 – 30. 9. 2016, Priloge 9, 10 in 11.

2.2. Normativni okvir

2.2.1. MEDNARODNOPRAVNA UREDITEV

2.2.1.1. Bernska konvencija

Konvencija o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njihovih naravnih življenjskih prostorov³⁰ (v nadaljevanju Bernska konvencija) ščiti večino naravne dediščine evropskega kontinenta. Slovenija je to mednarodno pogodbo ratificirala leta 1999, ris (*Lynx lynx*) pa je vključen v Dodatek III³¹, kar pomeni da spada med zaščitene živalske vrste.

Slovenija je tako kot pogodbenica sprejela mednarodnopravno odgovornost za ohranitev risa, saj že preambula Bernske konvencije določa, da je prostoživeče živalstvo naravna dediščina, ki jo je treba ohraniti in predati naslednjim generacijam. Prostoživečemu živalstvu priznava bistveno vlogo pri vzdrževanju biološkega ravnovesja, obenem pa ugotavlja, da se številčnost vrst resno zmanjšuje, da nekaterim od njih celo grozi izumrtje ter da bi nacionalne vlade v sklopu svojih nalog in programov morale upoštevati varstvo prostoživečega živalstva.

Cilj Bernske konvencije je ohranitev vsega prostoživečega živalstva, poseben poudarek pa je namenjen zelo ogroženim in ranljivim vrstam³², med katere - upoštevajoč umeščenost v Dodatek III - spada tudi ris. To Sloveniji nalaga aktivno ravnanje pri vzdrževanju ugodnega stanja populacije ter - neogibno - preprečevanju njenega izumrtja. Nedopustnost izumrtja vrste je poudarjena tudi skozi dolžnost sprejetja potrebnih ukrepov za vzdrževanje populacije prosto živečega živalstva na ravni, ki ustreza ekološkimi, znanstvenim in kulturnim zahtevam oz. prilagoditev populacije takšni ravni, pri čemer morajo pogodbenice upoštevati gospodarske in rekreativne zahteve ter potrebe krajevno ogroženih podvrst, varietet ali form.³³ Države so zavezane tudi k spodbujanju državne politike za ohranitev prosto živečega živalstva s posebno pozornostjo do ogroženih vrst ter k upoštevanju ohranitve prosto živečega živalstva v svoji politiki načrtovanja in razvoja. Poleg tega pa se od pogodbenic zahteva spodbujanje izobraževanja ter razširjanja splošnih informacij o potrebi po ohranjanju.³⁴ Pogodbenice morajo s sprejetjem ustreznih zakonskih in upravnih ukrepov zagotoviti varstvo prosto živečih živalskih vrst iz Dodatka III.³⁵ Slednje izključuje dopustnost znatnega upada oz. izumrtja posamezne populacije, saj morajo ukrepi varstvo *zagotoviti*. Omenjeni ukrepi v Bernski konvenciji niso taksativno naštet, kar pušča pogodbenicam določeno mero

³⁰ Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njihovih naravnih življenjskih prostorov (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. [17/99](#))

³¹ Dodatek III h Konvenciji o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njihovih naravnih življenjskih prostorov, Ur. L. RS, št. 55/1999 z dne 9. 7. 1999.

³² 1. člen Bernske konvencije.

³³ 2. člen Bernske konvencije.

³⁴ 3. člen Bernske konvencije.

³⁵ 7. člen Bernske konvencije.

avtonomnosti. Ta avtonomnost je zagotovljena tudi z možnostjo uveljavljanja izjem od določb konvencije³⁶, vendar pa je vsakršne izjeme, ki jih pogodbenice vzpostavijo, potrebno sporočiti Stalnemu odboru vsako drugo leto.³⁷

Vsaka pogodbenica je dolžna spodbujati ponovno naseljevanje domorodnih prosto živečih živalskih vrst, kadar bi to prispevalo k varstvu določene ogrožene vrste, če se ob pripravi primerjalne študije o izkušnjah drugih pogodbenic ugotovi, da bi bilo tako ponovno naseljevanje učinkovito in sprejemljivo.³⁸

Mehanizmi varstva

Bernska konvencija vzpostavlja mehanizme za nadzor³⁹ nad njenim izvajanjem, ki so namenjeni pogodbenicam, pa tudi strokovni javnosti, nevladnim organizacijam in posameznikom.

Eden od mehanizmov je sistem poročanja, sestavljen iz dveh vrst poročil. Prva so obvezna poročila o uvajanju izjem od določb Bernske konvencije, ki jih morajo pogodbenice predložiti Stalnemu odboru⁴⁰ vsake 2 leti. Druga pa so prostovoljna splošna poročila o implementaciji konvencije, ki jih pogodbenice lahko predložijo vsaka 4 leta. V registru poročil Stalnemu odboru⁴¹, slovenskega ni mogoče najti.

Obenem konvencija določa tudi sestavo posebne skupine strokovnjakov⁴², ki nadzira njeno implementacijo ter implementacijo priporočil Stalnega odbora. Stalni odbor lahko sam preveri uspešnost implementacije Bernske konvencije⁴³ ali pa to stori na podlagi pravnega ali političnega poročila, ki ga pripravi neodvisni strokovnjak.

2.2.1.2. Konvencija o biološki raznovrstnosti

Namen Konvencije o biološki raznovrstnosti je zagotoviti razvoj nacionalnih strategij za ohranitev ter trajnostno rabo biološke raznovrstnosti. Slovenija jo je ratificirala leta 1996.⁴⁴

Konvencija uvodoma določa odgovornost pogodbenic za ohranjanje biološke raznovrstnosti na njihovem območju ter poudarja odločenost pogodbenic ohraniti in trajnostno uporabljati

³⁶ 9. člen Bernske konvencije.

³⁷ Ibidem.

³⁸ 11. člen Bernske konvencije.

³⁹ Mehanizmi za nadzor nad implementacijo Bernske konvencije, URL: <http://www.coe.int/en/web/bern-convention/monitoring> (30. 6. 2016).

⁴⁰ Organ, sestavljen iz delegatov pogodbenic, ki ga vzpostavlja konvencija.

⁴¹ Register poročil stalnemu odboru (Biennial reports), URL: <http://www.coe.int/en/web/bern-convention/biennial-reports> (28. 3. 2016).

⁴² Skupine strokovnjakov imenuje Stalni odbor na lastno pobudo.

⁴³ Stalni odbor se sestaja vsako leto in pripravi poročilo.

⁴⁴ Zakon o ratifikaciji Konvencije o biološki raznovrstnosti (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 7/96).

biološko raznovrstnost v dobro sedanjih in prihodnjih rodov. Izpostavlja nujnost predvidevanja, preprečevanja in odstranjevanja vzrokov občutnega zmanjševanja ali izgube biološke raznovrstnosti na samem izvoru. Konvencija poudarja, da na območjih, kjer grozi občutno zmanjšanje ali izguba biološke raznovrstnosti, pomanjkanje popolne znanstvene zanesljivosti ne sme biti razlog za odlaganje ukrepov, s katerimi bi se tej grožnji izognili ali jo vsaj zmanjšali, obenem pa priznava, da so za ohranitev potrebna precejšnja vlaganja. Temeljno zahtevo za ohranitev predstavlja vzdrževanje in krepitev populacij, ki so sposobne nadaljevati vrste v svojem naravnem okolju.

Temeljni cilj Konvencije je ohranjanje biološke raznovrstnosti⁴⁵, ki je opredeljena kot raznolikost živih organizmov iz vseh virov.⁴⁶ Kot splošne ukrepe za zagotovitev raznovrstnosti navaja predvsem dolžnosti pogodbenic, da razvijajo nacionalne strategije, načrte in programe za ohranitev in trajnostno uporabo biološke raznovrstnosti ali v ta namen prilagodijo že obstoječe.⁴⁷ Nadalje so pogodbenice dolžne ugotavljati sestavne dele biološke raznovrstnosti, pomembne za njeno ohranjanje ter spremljati in nadzirati sestavne dele biološke raznovrstnosti s posebno pozornostjo do tistih, ki zahtevajo nujne ohranitvene ukrepe.⁴⁸ Našteto Sloveniji nedvomno nalaga skrben monitoring populacije risa.

Ohranitev *in situ* je opredeljena kot vzdrževanje in krepitev populacij, ki so sposobne nadaljevati vrste v svojem naravnem okolju.⁴⁹ Dolžnost aktivnega ravnanja pri ohranjanju populacije posamezne vrste je razvidno iz obveznosti pogodbenic, da ustanovijo sistem območij, kjer je treba sprejeti posebne ukrepe za ohranitev biološke raznovrstnosti ter urejajo ali upravljajo biološke vire, pomembne za ohranitev biološke raznovrstnosti. Z namenom zagotovitve tovrstne ohranitve, se pogodbenice spodbuja k vzdrževanju populacij, ki so sposobne nadaljevati vrste v naravnem okolju ter h kreptvi ogroženih vrst z razvijanjem in izvajanjem načrtov ali drugih strategij upravljanja.⁵⁰ Pogodbenice so dolžne pospeševati in spodbujati propagiranje v množičnih občilih in izobraževalnih programih.⁵¹

Pogodbenice so zavezane ob grozeči ali resni nevarnosti oziroma škodi za biološko raznovrstnost sprožiti akcijo za preprečitev ali zmanjšanje škode na najmanjšo možno raven.⁵²

Glede finančnih sredstev so pogodbenice, skladno s svojimi zmožnostmi, zavezane dajati finančno pomoč in spodbudo tistim nacionalnim dejavnostim, ki bodo pripomogle k uresničevanju ciljev Konvencije.⁵³

⁴⁵ 1. člen Konvencije o biološki raznovrstnosti.

⁴⁶ 2. člen Konvencije o biološki raznovrstnosti.

⁴⁷ 6. člen Konvencije o biološki raznovrstnosti.

⁴⁸ 7. člen Konvencije o biološki raznovrstnosti.

⁴⁹ 2. člen Konvencije o biološki raznovrstnosti.

⁵⁰ 8. člen Konvencije o biološki raznovrstnosti.

⁵¹ 13. člen Konvencije o biološki raznovrstnosti.

⁵² 14. člen Konvencije o biološki raznovrstnosti.

⁵³ 20. člen Konvencije o biološki raznovrstnosti.

Mehanizmi varstva

S Konvencijo je bila ustanovljena Konferenca pogodbenic, ki nadzoruje njeno izvajanje, sestaja pa se na rednih ter izrednih sestankih⁵⁴ ter Pomožno telo za znanstveno, tehnično in tehnološko svetovanje⁵⁵. Kot opazovalka je na zasedanjih Konference lahko prisotno katerokoli telo oziroma agencija, vladna ali nevladna, ki je usposobljena za ohranitev in trajnostno uporabo biološke raznovrstnosti.

Vsaka pogodbenica je Konferenci dolžna poročati – v obdobjih, ki jih določa Konferenca – o ukrepih, sprejetih za izvajanje določb Konvencije in njihovi učinkovitosti pri doseganju ciljev Konvencije.⁵⁶

2.2.1.3. Akcijski načrt za ohranitev evrazijskega risa v Evropi

Akcijski načrt za ohranitev evrazijskega risa v Evropi⁵⁷ (v nadaljevanju Akcijski načrt) je nezavezujoč mednarodni dokument Sveta Evrope, ki analizira stanje risa v Evropi ter predlaga ukrepe za ohranitev risa za posamične države. Akcijski načrt je bil potrjen s strani pogodbenic Bernske konvencije ter EU leta 1999, nato pa vključen v Priporočilo št. 74 (december 1999) pogodbenic Bernske konvencije.⁵⁸

Tovrstni akcijski načrti služijo kot podlaga za sprejem aktov na nacionalni ravni in torej opozarjajo na pomembnost oblikovanja nacionalnih akcijskih načrtov za ohranjanje in upravljanje varovanih vrst.

Dokument Sveta Evrope *Guidelines for Action Plans for Animal Species*,⁵⁹ ki ureja pravno naravo akcijskih načrtov Sveta Evrope navaja, da morajo biti meddržavni akcijski načrti, ki nastanejo s sodelovanjem nevladnih organizacij, odobreni s strani medvladnega telesa. S takšno odobritvijo sicer načrti ne pridobijo obvezujoče pravne moči, vendar bodo vpletene vlade bolj naklonjene temu, da jih vzamejo v obzir, hkrati pa bodo ugodnejše tudi možnosti financiranja. Svet Evrope je preko Odbora ministrov ali Odbora Bernske konvencije v odličnem položaju za sprejem tovrstnih načrtov.⁶⁰

⁵⁴ Poročila sestankov Pogodbenic Konvencije o biološki raznovrstnosti, URL: <https://www.cbd.int/cop/> (28. 3. 2016). Redni sestanki so bili sprva sklicani vsako leto, od leta 2000 naprej pa se skličejo vsake 2 leti v eni od držav pogodbenic. Do leta 2016 je bil sklican le en izredni sestanek.

⁵⁵ Stalno telo, ki se sestaja po potrebi in pred vsakim rednim sestankom Konference pogodbenic.

⁵⁶ Register poročil o izvajanju Konvencije o biološki raznovrstnosti, URL: <https://www.cbd.int/reports/search/> (28. 3. 2016).

⁵⁷ Svet Evrope, Action Plan for the conservation of the Eurasian Lynx (*Lynx lynx*) in Europe (2000).

⁵⁸ *Ibid.*, str. 3.

⁵⁹ Svet Evrope, Guidelines for Action Plans for Animal Species (1997).

⁶⁰ *Ibid.*, str. 42.

Zelo pomembno je, da so akcijski načrti po tovrstni odobritvi tudi realizirani. Načrti naj usmerjajo nacionalne organe pri oblikovanju državnih akcijskih načrtov na nacionalni ravni, implementacija takšnih načrtov pa mora biti izvedena s strani profesionalnih ekip, ki naj vključujejo tudi širok nabor primernih interesnih skupin. Načrti lahko služijo tudi kot pomembni mehanizmi zbiranja sredstev financiranja, ki bi pomagala pri implementaciji. V državah, kjer je prisotna več kot ena vrsta velikih mesojedih zveri, mora biti razvoj in oblikovanje posameznih nacionalnih akcijskih načrtov (kot so predlagani v teh pan-evropskih akcijskih načrtih) za vsako od teh vrst v harmoniji z drugimi.⁶¹

Ti mednarodni akcijski načrti tako sicer niso pravno zavezujoči, a oblikujejo podlago za zavezujoče odločitve na mednarodni in nacionalni ravni, opozarjajoč na pomembnost dejstva, da je treba za upravljanje in ohranjanje teh vrst nadzirati populacijo kot celoto, ki pa je mnogokrat čezmejna. Tako takšni akcijski načrti na širši mednarodni ravni poudarjajo potrebo po tem, da se nacionalni načrti oblikujejo v sodelovanju s sosednjimi državami, kadar je to potrebno.⁶²

Akcijski načrt za ohranitev evrazijskega risa v Evropi naj bi bil torej podlaga za osnovanje nacionalne zakonodaje in nacionalnih akcijskih načrtov, saj navaja možne in potrebne ukrepe za posamične države, ki so jih na podlagi preučitve stanja izbrali svetovno priznani strokovnjaki.⁶³

Akcijski načrt prepoznava, da čeprav ris kot vrsta ni ogrožen v celotnem območju njegove razširjenosti po celotni Evropi, si vsaka posamična populacija zasluži biti ohranjena kot integralni del lokalnega ekosistema.⁶⁴

Akcijski načrt sicer ne ponuja natančnega primerjalno pravnega pregleda, ampak skozi uvodne ugotovitve ter skozi predlagane ukrepe za posamične države lahko ugotovimo, da je Evropa nekoč nudila širok nabor naravnih habitatov za velike zveri, danes pa je slika precej drugačna. Evrazijski ris je izginil iz večinskega dela Evrope. Še pred enim stoletjem je bila vrsta zelo razširjena, že v naslednjih petdesetih letih pa je na severu že skorajda izumrla, tudi na jugu pa je bila že zelo razredčena. Največji upad je doživela med leti 1960 in 1990, ko je populacija upadla za kar 80%, kar hkrati lepo nakazuje tudi hitrost, s katero se vrsta bliža izumrtju. Risa danes najdemo zgolj še v nekje devetih populacijah, od katerih je večina sestavljena iz manj kot 100 primerkov, posledično pa so risi izpostavljeni izredno visokemu tveganju za izumrtje v kratkem roku. Glede na ukrepe, predlagane za posamične države, lahko sklepamo, da je ris ogrožen pravzaprav po celotni Evropi, z izjemo precej obsežne nordijske populacije.⁶⁵

⁶¹ Svet Evrope, Action plan (2000), str. 7-9.

⁶² Svet Evrope, Action plan (2000), str. 10.

⁶³ *Ibid.*, str. 2, 3.

⁶⁴ *Ibid.*, str. 21.

⁶⁵ *Ibid.*, str. 12-15.

Vzroki, da je zgodovinsko vrsta po Evropi upadla, so bili zlasti: (a) izguba habitata zaradi deforestacije, (b) izguba plenilske baze zaradi upada populacije divjadi in (c) neposredni pregon kot rezultat konflikta plenilec – drobnica ali negativnega odnosa ljudi nasproti plenilcem. Ker se velikost populacije še zmanjšuje, so dodatne grožnje v zadnjem času tudi: (d) prekomeren odlov in izgube zaradi prometnih nesreč ter (e) izguba genetske raznolikosti skozi parjenje v sorodstvu (*angl. inbreeding*). Ukrepi za premagovanje teh groženj morajo biti izpeljani preko zakonodaje, upravljanja in javnega informiranja, tako na nacionalni kot na mednarodni ravni. Osredotočenost mora biti na populaciji kot najpomembnejši enoti ohranitve in upravljanja.⁶⁶

Raziskave in predlagani ukrepi sežejo preko detajlne analize potreb lokalnih populacij in se osredotočajo na specifičen problem upravljanja z vrstami po celotnem območju Evrope, pri tem pa poudarjajo potrebo po vse-celinskem pristopu in usklajenih nacionalnih prizadevanjih.⁶⁷

Cilji, ki jih zadaja načrt so:⁶⁸

1. spodbujati soobstoj človeka in risa z namenom povečanja človeškega sprejemanja plenilca,
2. rešiti ogrožene avtohtone populacije risa,
3. zagotoviti dolgoročno preživetje zadostno velikih populacij skozi primerno upravljanje,
4. obnoviti risa na vseh območjih, primernih za gostitev populacij,
5. podpirati obnovitev majhnih lokalnih populacij, v kolikor so lahko vzdrževane kot sub-populacija zadostne regionalne populacije.

Akcijski načrt nato tudi za vsako državo posebej, glede na stanje, priporoča določene specifične ukrepe. Za Slovenijo Akcijski načrt navaja, da je slovenska na novo doseljena populacija risa na začetku kazala izjemno dinamiko in uspeh, a se v zadnjih letih ni več razširila. Slovenska populacija je hkrati odločilnega pomena za rešitev in širšo ohranitev populacije v Italiji in Avstriji.⁶⁹

Predlagani ukrepi za Slovenijo so med drugim:⁷⁰

1. Oblikuje naj se nacionalna skupina za upravljanje z risom, ki na podlagi Akcijskega načrta izoblikuje nacionalni akcijski načrt. Zagotovi se čezmejno upravljanje.
2. Risa naj se zakonsko zaščiti. Lov je dovoljen le, če ne ogroža dolgoročnega preživetja populacije in je v skladu s cilji, opredeljenimi v Akcijskem načrtu.

⁶⁶ *Ibid.*, str. 21.

⁶⁷ Svet Evrope, Action plan (2000), str. 23.

⁶⁸ *Ibid.*, str. 22.

⁶⁹ *Ibid.*, str. 50.

⁷⁰ *Ibid.*

3. Risa je potrebno strogo pravno zaščititi in takšna zakonodaja mora biti tudi dejansko uveljavljena.
4. Identificira naj se status populacije in vzpostavi program monitoringa.
5. Lansirajo naj se kampanje javnega informiranja in ozaveščanja, da se zagotovi podpora ljudi za ohranitev risa.
6. Rentabilnost populacije naj se zviša preko ukrepov, ki dovoljujejo vzpostavitev rentabilne meta-populacije (preko zmanjšanja ogrožujočih in omejujočih faktorjev, razširitve območja ali gostote populacije, ponovnega doseljevanja, ipd.).
7. Analizira naj se genski status populacije (stopnja parjenja v sorodstvu, heterozigotnost, odnos do preostalih evropskih populacij), da se oceni nujnost in strategija za novo zapolnitev populacije.
8. Gozd in krajina na (potencialnih) območjih bivanja risa mora biti upravljana glede na potrebe vrste. Kjer deforestacija otežuje preživetje risa, naj se ustavi in gozdove je treba upravljati tako, da bodo nudili dober habitat za risa in za vrste, ki predstavljajo njegov najpomembnejši lokalni plen.
9. Sub-populacije, ki tvorijo potencialno rentabilne meta-populacije risa naj bodo med seboj povezane s habitatnimi koridorji. Ti koridorji naj bodo ohranjeni ali obnovljeni, saj so potrebni za preživetje sub-populacije in genetsko izmenjavo med sub-populacijami.
10. Zaloga hrane za risa mora biti zagotovljena skozi primerno upravljanje, nadzor in ohranjanje najpomembnejših vrst njihovega lokalnega plena. Potrebe risa in učinki plenilstva s strani risa naj bodo upoštevani pri upravljanju lova domače populacije kopitarjev.
11. Živinoreja, povezani postopki in zaščitne naprave za preprečevanje predatorstva risa nad ovci, kozami ali delno udomačenimi jeleni v območju populacije risa morajo biti testirani in nato izvajani.
12. Povrnjena mora biti ekonomska izguba lastnikov živine zaradi napadov risa. Cilj kompenzacijskega sistema naj bo spodbujanje soobstoja živinorejcev in risa, ne pa okoriščanje lastnikov.
13. Potrebno je vzpostaviti pravila, pod katerimi pogoji in kako se lahko odstrani rise, ki povzročajo nevdržne izgube v čredah živine.
14. Vpliv risa na populacijo njegovega divjega plena mora biti prepoznan in vzet v obzir, ko se definira lokalno lovsko upravljanje kopitarjev.
15. Lansirajo naj se kampanje informiranja, da se širšo javnost pouči o vseh vidikih ohranjanja risa in njegovega upravljanja.

16. Pričnejo naj se podrobni izobraževalni programi za specifične interesne skupine, kot so lovci in živinorejci.
17. Lokalna javnost naj bo vključena v načrtovanje in implementacijo akcijskih načrtov. Primeren način je vzpostavitev odborov, ki vključujejo vse lokalne interesne skupine.
18. Lokalnemu prebivalstvu naj bo dovoljena vključitev v odločanje glede upravljanja z risom in njegove ohranitve.
19. Raziskave s področja risa naj se usklajujejo, nujna je zagotovitev izmenjave metod, idej in rezultatov.
20. Oblikujejo, preverijo in implementirajo naj se nacionalni ali lokalni sistem monitoringa populacije risa, ter se nato čezmejno in mednacionalno usklajujejo med državami, ki delijo isto populacijo risa.
21. Razišče naj se razsežnost človeškega vpliva na vzpostavitev razumevanja konflikta človek-ris.
22. Raziskave glede velikosti rentabilne populacije, genetskega statusa, (meta) populacijske dinamike in habitatnih potreb morajo napredovati v smeri ponovne vzpostavitve rentabilne populacije risa.
23. Dolgoročni raziskovalni projekti naj preiskujejo vpliv risa na populacijo njegovega plena v povezavi s človeškimi vplivi na te populacije in preučijo metode za zaščito živine pred napadi risa.

2.2.2. PRAVNA UREDITEV EU

2.2.2.1. Habitatna direktiva

Direktiva Sveta z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst (v nadaljevanju Habitatna direktiva)⁷¹ zagotavlja ohranitev širokega spektra redkih, ogroženih ali endemitskih živalskih vrst. Ris se nahaja v Prilogi II, kar pomeni, da je zanj - zaradi interesa EU - potrebno za ohranitev določiti posebna ohranitvena območja, obenem pa je uvrščen tudi v Prilogo IV, kar pomeni, da predstavlja eno tistih vrst, ki jih je potrebno strogo varovati.⁷²

Dolžnost države, da prepreči izumrtje risa je razvidna že iz samega imena Habitatne direktive, saj govori o *ohranjanju prosto živečih živalskih vrst*. Ohranjanje je opredeljeno kot vrsta

⁷¹ Direktiva Sveta z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst (EGT L 206, 22.7.1992, s. 7)

⁷² *Ibid.*

ukrepov, potrebnih za vzdrževanje ali obnovitev ugodnega stanja populacij prosto živečih živalskih vrst.⁷³

Habitatna direktiva vzpostavlja usklajeno evropsko ekološko omrežje posebnih ohranitvenih območij, imenovano Natura 2000. Vanj je vključen tudi ris. Članice so dolžne skozi to omrežje, ki ga sestavljajo območja z naravnimi habitatnimi tipi iz Priloge I in habitati vrst iz Priloge II, omogočati, da se vzdržuje ali, če je to primerno, obnovi ugodno stanje ohranjenosti zadevnih naravnih habitatnih tipov in habitatov teh vrst na njihovem naravnem območju razširjenosti.⁷⁴ Članice so zavezane čim prej in najkasneje v šestih letih določiti prednostne naloge za ohranjanje ali obnovitev ugodnega stanja ohranjenosti.⁷⁵ Za posebna ohranitvena območja države članice določijo potrebne ohranitvene ukrepe, ki po potrebi vključujejo ustrezne načrte upravljanja, pripravljene posebej za ta območja ali zajete v drugih razvojnih načrtih, ter ustrezne zakonske, upravne ali pogodbene ukrepe, ki ustrezajo ekološkim zahtevam naravnih habitatnih tipov iz Priloge I in vrst iz Priloge II na teh območjih, obenem pa storijo vse potrebno, da na posebnih ohranitvenih območjih preprečijo slabšanje stanja naravnih habitatov in habitatov vrst ter vznemirjanje vrst, za katere so bila območja določena, kolikor bi tako vznemirjanje lahko pomembno vplivalo na cilje te Direktive.⁷⁶

Direktiva opredeljuje pomen ugodne ohranjenosti kot samostojno dolgoročno ohranjanje populacije, sposobne preživetja, katere naravno območje razširjenosti se ne zmanjšuje in se v predvidljivi prihodnosti ne bo zmanjševalo, obenem pa obstaja zadosten habitat za dolgoročno ohranitev.⁷⁷

Članice so dolžne spremljati stanje ohranjenosti vrst, pri čemer posebej upoštevajo prednostne vrste⁷⁸, obenem pa vzpostavijo sistem za spremljanje naključnega ujetja in ubitja živalskih vrst iz Priloge IV (a). Glede na zbrane informacije države članice nadaljujejo z raziskavami ali potrebnimi ohranitvenimi ukrepi, da se zagotovi, da naključno ujetje in ubitje nima znatnega škodljivega vpliva na zadevno vrsto.⁷⁹

Pri izvajanju določb Habitatne direktive, članice preučijo zaželenost ponovne naselitve vrst, ki so domorodne na njihovem ozemlju, če bi to lahko prispevalo k njihovem ohranjanju, pod pogojem, da taka ponovna naselitev uspešno prispeva k ponovni vzpostavitvi ugodnega stanja ohranjenosti teh vrst in da je do nje prišlo šele po ustreznem posvetovanju z zadevno javnostjo.⁸⁰

⁷³ 1. člen

⁷⁴ 3. člen

⁷⁵ 4. člen

⁷⁶ 6. člen

⁷⁷ 1. člen

⁷⁸ 11. člen

⁷⁹ 12. člen

⁸⁰ 22. člen

Habitatna direktiva članicam nalaga tudi izdelavo poročila o izvajanju ukrepov, sprejetih po tej direktivi, ki so ga dolžne poslati EK vsakih šest let. Ta, na njihovi podlagi, pripravi zbirno poročilo.⁸¹

EK je decembra 2012 objavila poročilo *Status, management and distribution of large carnivores - bear, lynx, wolf & wolverine - in Europe*.⁸² V delu, v katerem le-to obravnava stanje risa v Sloveniji je iz 6. in 7. točke mogoče razbrati, da populacija upada. V 2. točki pa se nahaja groba ocena populacije – 15 do 25 osebkov.

2.2.2.1.1. Key actions for Large Carnivore populations in Europe

Dokument⁸³, ki je bil januarja 2015 pripravljen za EK in naslovljen na nacionalne, regionalne in lokalne oblasti, se osredotoča na nujne ukrepe za celotne populacije štirih vrst velikih zveri (volk, medved, ris, rosomah), ki so zaščitene s Habitatno direktivo. Dokument navaja nujnost ukrepov po vrstnem redu, najprej za celotno evropsko populacijo in nato še posebej ukrepe za vsako populacijo. Pri ukrepih za dinarsko populacijo risa je kot ukrep številka ena navedena okrepitev populacije na Hrvaškem in v Sloveniji, in sicer preko vpeljave novih genov v to sorodno populacijo.

2.2.2.2. Sodna praksa sodišča EU

2.2.2.2.1. Primer C-383/09 – EK proti Francoski republiki

Dejansko stanje se v primeru EK proti Francoski republiki⁸⁴ nanaša na vrsto veliki hrček (*Cricetus cricetus*). Veliki hrček je ena od živalskih vrst, navedenih v Prilogi IV (a) k Habitatni direktivi. Ta priloga zadeva živalske vrste v interesu EU, ki jih je treba strogo varovati. V tej prilogi je naveden tudi ris (*Lynx lynx*). EK je trdila, da vrsti veliki hrček v Alzaciji grozi izumrtje. Rezultat štetja naj bi dejansko kazal na občutno zmanjšanje vrste med letoma 2001 in 2007. Vzroka za to poslabšanje naj bi bila urbanizacija in spreminjanje kmetijske prakse. Ukrepi, ki jih je sprejela Francija, pa naj ne bi zadoščali in naj ne bi prepovedali poškodovanja razmnoževališč in počivališč te vrste.

⁸¹ Poročila o izvajanju ukrepov, sprejetih po Habitatni direktivi, URL:

http://ec.europa.eu/environment/nature/knowledge/rep_habitats/index_en.htm (28. 3. 2016).

⁸² Status, management and distribution of large carnivores - bear, lynx, wolf & wolverine - in Europe, URL:

http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/task_1_part2_species_country_reports.pdf (28. 3. 2016).

⁸³ Key actions for Large Carnivore populations in Europe, URL:

http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/key_actions_large_carnivores_2015.pdf (2. 4. 2016).

⁸⁴ Sodba Sodišča Evropske unije, Komisija vs. Francoska republika, C-383/09 z dne 9. 6. 2011.

Sodišče EU je glede točke (d) prvega odstavka 12. člena Habitatne direktive zapisalo, da ta člen državam članicam nalaga sprejetje potrebnih ukrepov za vzpostavitev sistema strogega varstva živalskih vrst iz Priloge IV (a) k tej direktivi na njihovem naravnem območju razširjenosti, ki prepoveduje poškodovanje ali uničenje razmnoževališč ali počivališč. Prenos te določbe državam članicam nalaga ne samo sprejetje popolnega pravnega okvira, ampak tudi izvajanje konkretnih in posebnih ukrepov varstva. Podobno sistem strogega varstva predpostavlja sprejetje povezanih in koordiniranih preventivnih ukrepov. Takšen sistem strogega varstva mora zato omogočiti, da se poškodovanje ali uničenje razmnoževališč ali počivališč živalskih vrst iz Priloge IV (a) Habitatne direktive učinkovito prepreči.⁸⁵

Število brlogov velikega hrčka v jedrnih conah, ki so se uporabljali za opazovanje populacije te vrste, je med letoma 2001 in 2007 upadlo z več kot 1160 na manj kot 180. Dalje, v skladu z rezultatom štetja za leto 2009, ki ga je pripravil *Office national de la chasse et de la faune sauvage* (Državni urad za lovstvo in divjad) in vsebine katerega Francija ni izpodbijala, nobena populacija te vrste v Alzaciji ni dosegla minimalnega praga populacije, sposobne za preživetje, ki je ocenjena na 1500 osebkov, porazdeljenih na 600 hektarih ugodne zemlje v enem kosu.⁸⁶

Sodišče EU je v tem primeru odločilo, da Francija s tem, ko ni sprejela programa ukrepov za strogo varstvo živalske vrste veliki hrček (*Cricetus cricetus*), ni izpolnila obveznosti iz točke d prvega odstavka 12. člena Habitatne direktive.

2.2.2.2.2. Primer C-6/04 – EK proti Združenemu Kraljestvu in Severni Irski

Sodišče EU je v primeru EK proti Združenemu Kraljestvu in Severni Irski⁸⁷ pritrdilo navedbam generalne pravobranilke iz 19. točke sklepnih predlogov, da iz samega besedila drugega odstavka 6. člena Habitatne direktive izhaja obveznost izvajanja določenih ukrepov za ohranitev zaščitene dobrine. Po tej določbi morajo države članice preprečevati slabšanje. Ali je treba prepovedati določene načine ravnanja oziroma ali je treba sprejeti ohranitvene ukrepe za preprečitev slabšanja, lahko izhaja samo iz pričakovanega slabšanja. Zato EK upravičeno navaja, da so lahko nujni tako ukrepi za preprečevanje zunanjih groženj in motenj, ki jih povzroči človek, kot ukrepi za zaviranje naravnih sprememb, ki lahko slabšajo ohranjanje vrst in naravnih habitatov.

V 26. točki sodbe je Sodišče EU zapisalo, da so države članice v okviru Habitatne direktive, ki določa zapletena in tehnična pravila na področju prava okolja, zlasti dolžne paziti, da je njihova zakonodaja, ki zagotavlja prenos te direktive, jasna in natančno opredeljena, tudi glede

⁸⁵ Sodba Sodišča Evropske unije, Komisija vs. Francoska republika, C-383/09 z dne 9. 6. 2011, točke 18 - 21.

⁸⁶ Sodba Sodišča Evropske unije, Komisija vs. Francoska republika, C-383/09 z dne 9. 6. 2011, točka 24.

⁸⁷ Sodba Sodišča Evropske unije, Komisija vs. Združeno Kraljestvo in Severna Irski, C-6/04, z dne 20. 10. 2005.

bistvenih obveznosti nadzora in pregledovanja, kot jih nacionalnim organom nalagajo 11. člen, četrti odstavek 12. člena in drugi odstavek 14. člena.

Sodišče EU je očitok o nepopolnem prenosu drugega odstavka 6. člena Habitatne direktive štelo za utemeljen, saj francosko pravo ne vsebuje nobene izrecne določbe, ki bi pristojne organe zavezovala, da se izognejo slabšanju naravnih habitatov in habitatov vrst, in je tako podan element pravne negotovosti glede obveznosti, ki jih morajo ti organi spoštovati.

2.2.2.2.3. Primer C-508/04 – EK proti Avstriji

V 57. in 58. točki sodbe, v primeru EK proti Avstriji⁸⁸ je Sodišče EU zapisalo, da iz četrte in enajste uvodne izjave Habitatne direktive izhaja, da so v njej navedeni habitati in vrste del naravne dediščine takratne Skupnosti ter da nevarnosti, ki jim grozijo, velikokrat segajo čez meje, tako da je sprejetje ohranitvenih ukrepov skupna odgovornost vseh držav članic. Ker je na tem področju skupno upravljanje dediščine zaupano državam članicam po njihovih ozemljih, je pravičen prenos direktive posebej pomemben.

Sodišče EU je v točkah 74 - 76 glede razlage prvega odstavka 6. člena Habitatne direktive zapisalo, da se v prvem odstavku 6. člena Habitatne direktive besedna zveza "po potrebi" nanaša le na posamezne primere, in sicer na določena sredstva ali tehnične izbire za ohranitev, ki so opredeljeni kot ustrezni načrti upravljanja, pripravljene posebej za ta območja ali zajeti v drugih razvojnih načrtih. S tem Habitatna direktiva nalaga sprejetje potrebnih ohranitvenih ukrepov, kar izključuje vsako odločanje po prostem preudarku v zvezi s tem s strani držav članic in omejuje morebitne možnosti nacionalnih organov, da sprejemajo zakone ali odločbe za uporabo sredstev in tehnične izbire v zvezi s temi ukrepi.

2.2.3. PRAVNA UREDITEV V SLOVENIJI

2.2.3.1. Zakon o ohranjanju narave

Zakon o ohranjanju narave⁸⁹ (v nadaljevanju ZON) v 1. členu navaja, da je namen zakona določiti ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti. Ti ukrepi so ukrepi, s katerimi se ureja varstvo prosto živečih rastlinskih in živalskih vrst, vključno z njihovim genskim materialom in habitati ter ekosistemi, in omogoča trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti ter zagotavlja ohranjanje naravnega ravnovesja.

⁸⁸ Sodba Sodišče Evropske unije, Komisija vs. Republika Avstrija, C-508/04, z dne 10. 5. 2007.

⁸⁹ Zakon o ohranjanju narave (ZON), Ur. l. RS, št. 96/04, 61/06, 8/10 in 46/14.

Biotska raznovrstnost je definirana kot raznovrstnost živih organizmov, tako genske raznovrstnosti ekosistemov kot raznovrstnosti ekosistemov, kakor tudi med vrstami in znotraj vrst (2. člen ZON).

a. Varovanje vrste

ZON zahteva, da država zagotovi ugodno stanje vrst, ki so varovane na podlagi ratificiranih mednarodnih pogodb, in ukrepe za zagotovitev takega stanja (26. člen). Vrsta je v ugodnem stanju, če podatki o populacijski dinamiki te vrste kažejo, da se sama dolgoročno ohranja kot vitalna sestavina ekosistema, če se naravno območje razširjenosti vrste ne manjša in se v predvidljivi prihodnosti verjetno ne bo zmanjšalo in če so habitati populacij vrste za dolgoročno ohranitev njenih populacij dovolj veliki in bodo verjetno dovolj veliki tudi v prihodnje (drugi odstavek 26. člena).

ZON določa vzpostavitev seznama živalskih vrst, katerih obstoj je v nevarnosti (80. člen). Seznam mora vsebovati tudi ustrezne ukrepe za izboljšanje stanja vrste, glede na stanje ogroženosti vrste. Taki ukrepi so fizična zaščita, omogočanje in vzpostavljanje primernih mest za reprodukcijo, prehranjevanje in prezimovanje, gojenje, doseljevanje in ponovno naseljevanje.

81. člen v povezavi s 26. členom ZON določa, da država sprejme predpis, ki zagotavlja ugodno stanje rastlinskih in živalskih vrst, ki so varovane na podlagi ratificiranih mednarodnih pogodb. Vlada mora sprejeti akt o zavarovanju rastlinskih ali živalskih vrst, določiti ukrepe varstva njihovih habitatov, predpisati pravila ravnanja in poseben varstveni režim. Ureditev varstvenega režima se nanaša zlasti na omejitve in prepovedi ubijanja, lova ali vznemirjanja živali, zlasti v tistih obdobjih življenja, ki so pomembna za preživetje, omejitve in prepovedi trgovine z živalmi in njihovimi deli ter izdelki iz njih in prepovedane načine prevoza. Poleg tega ZON določa, da ni dovoljeno loviti živali, ki so zavarovane na podlagi tega zakona (tretji odstavek 81. člena).

Iz 108. člena ZON in 96. člena ZVO-1 izhaja obveznost spremljanja stanja živalskih vrst in njihovih habitatov. ZON monitoring opredeli kot spremljanje in nadzorovanje okolja s sistematičnimi meritvami ali drugimi metodami in z njimi povezanimi postopki. V drugem odstavku 26. člena ZON, kjer je definiran pojem ugodnega stanja vrste, je predpostavljeno zbiranje podatkov o populaciji vrste in njeni dinamiki, razširjenosti vrste in spremembah številčnosti.

Glede škode, ki jo povzročijo živali zavarovanih vrst je pomemben 92. člen. Slednji določa, da mora oškodovanec na primeren način, kot dober gospodar in na svoje stroške, narediti vse potrebno, da obvaruje svoje premoženje pred nastankom škode. Če nastanka škode ni mogoče preprečiti na primeren način, lahko oškodovanec od ministrstva, pristojnega za ohranjanje narave, zahteva izvedbo ustreznih ukrepov za preprečitev nadaljnje škode. Oškodovanec in ministrstvo se sporazumeta o vrstah ukrepov in o načinu zagotovitve sredstev

za izvedbo ukrepov. Preventivno obvarovanje premoženja pred nastankom škode znižuje možnost nastanka škode povezane z velikimi zvermi in posledično zvišuje družbeno sprejemljivost velikih zveri.

b. Varovanje habitata in habitatnih tipov

Iz 31. člena ZON izhaja dolžnost ohranitve habitatnih tipov, to so biotopsko ali biotsko značilne in prostorsko zaključene enote ekosistema. Habitatni tip je v ugodnem stanju, če je naravna razširjenost habitatnega tipa in njegovih območij stabilna ali se veča, če obstajajo in bodo v predvidljivi prihodnosti verjetno še obstajali specifična struktura habitatnega tipa in naravni procesi ali ustrezna raba, ki zagotavljajo njegovo dolgoročno ohranitev, in če je zagotovljeno ugodno stanje značilnih vrst habitatnega tipa.

Vsi habitati rastlinskih ali živalskih vrst, ki so varovane na podlagi ratificiranih mednarodnih pogodb, so varovani v sklopu ekološko pomembnih območij po 32. členu ZON. To so območja habitatnega tipa, dela habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti. Vlada mora določiti ekološko pomembna območja, predpiše pa tudi varstvene usmeritve za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja habitatnih tipov, rastlinskih in živalskih vrst ter njihovih habitatov. Poleg tega je potrebno zagotoviti varstvo ekološko pomembnih območij z ukrepi varstva naravnih vrednot na podlagi tega zakona.

V 33. členu ZON so urejena posebna varstvena območja, ki skupaj tvorijo evropsko ekološko omrežje Natura 2000. Posebna ohranitvena območja so območja, ki so na ozemlju EU pomembna za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja živalskih ter rastlinskih vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipov. Vlada mora za ta območja določiti varstvene cilje ter varstvene usmeritve za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja. Na posebnih varstvenih območjih je potrebno v skladu z 33.a členom ZON izvesti presojo sprejemljivosti planov, programov, načrtov, prostorskih ali drugih aktov in presojo sprejemljivosti posegov v naravo z namenom ohranitve ugodnega stanja in preprečitve slabšanja ugodnega stanja živalskih vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipov.

2.2.3.2. Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah

ZON v 26. členu določa, da vlada s predpisom, skladnim z zahtevami 81. člena ZON, določi varstveni režim za zagotavljanje ugodnega stanja mednarodnopravno varovanih rastlinskih ali

živalskih vrst. Na tej pravni podlagi je bila sprejeta Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah⁹⁰ (v nadaljevanju: Uredba).

Evrazijski ris je z Uredbo zavarovan kot ogrožena in mednarodno varovana živalska vrsta. Uvrščen je v poglavje A priloge I in v poglavje A priloge II Uredbe. Skladno z 2. členom Uredbe je tako obravnavan kot živalska vrsta, ki je domorodna na območju Slovenije in za katero so določeni varstveni režimi za varstvo živali in populacije ter ukrepi varstva habitatov in smernice za ohranitev ugodnega stanja njihovih habitatov.

Deveti odstavek 2. člena Uredbe ureja vrste v interesu EU. Opredeli jih kot ogrožene in mednarodno varovane živalske vrste, zavarovane z Uredbo, za katere na evropskem ozemlju držav članic EU velja, da so prizadete, ranljive, redke ali endemične. Uredba v nobeni prilogi ne konkretizira, katere so vrste v interesu EU, je pa v prilogi IV Habitatne direktive, ki ureja živalske in rastlinske vrste v interesu Skupnosti, ki jih je treba strogo varovati, naveden tudi evrazijski ris.

Na podlagi 5. člena Uredbe je risa prepovedano zavestno poškodovati, zastrupiti, usmrtiti, odvzeti iz narave, loviti, ujeti ali vznemirjati. V 6. do 7a. členu Uredba ureja možnost odstrela zavarovanih živali. Pravilnik o odvzemu velikih zveri iz narave za leto 2004⁹¹ je zadnji, ki je dovolil odzem dveh risov iz narave, v kasnejših pa ris ni več predmet tovrstnega upravljanja.

Uredba v 22. členu ureja varstvo ugodnega stanja habitatov živalskih vrst iz poglavja A priloge II. Ta naj se zagotavlja z določitvijo obsega ekološko pomembnih območij, določanjem usmeritev, izhodišč in pogojev za habitate v naravovarstvenih smernicah, pogodbenim varstvom, če je z njim mogoče doseči ta namen Uredbe in z izvajanjem drugih ukrepov varstva v skladu z ZON. Skladno s 23. členom se morajo posegi in dejavnosti v teh habitatih načrtovati tako, da je njihov neugoden vpliv čim manjši.

24. člen Uredbe daje pravno podlago za sprejem strategije ali akcijskega načrta zagotavljanja ugodnega stanja živalske vrste. Akcijski načrt je konkretnější in predstavlja operativno nadaljevanje strategije, saj mora med drugim vsebovati tudi podroben pregled nalog, potrebnih za uresničitev cilja, časovne mejnike za izvedbo posameznih nalog, njihove izvajalce ter vire financiranja.

Nadalje je na podlagi 25. člena Uredbe MOP zavezano za zagotavljanje pogojev za spremljanje stanja živalskih vrst z monitoringom živalskih vrst ali indikatorskih živalskih vrst, ki posredno

⁹⁰ Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah, Uradni list RS, št. 46/04, 109/04, 84/05, 115/07, 32/08, 96/08, 36/09, 102/11 in 15/14.

⁹¹ Pravilnik o odvzemu velikih zveri iz narave za leto 2004, Uradni list RS, št. 14/04.

kažejo na stanje živalskih vrst. Skladno z 11. členom Habitatne direktive⁹² gre ta člen razlagati kot dolžnost države, da izvaja monitoring.

2.2.3.3. Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam

Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam⁹³ (v nadaljevanju Pravilnik), sprejet na podlagi 80. člena ZON, določa ogrožene vrste rastlin in živali ter jih glede na stopnjo ogroženosti uvršča v rdeči seznam, določa pa tudi nekatere ukrepe za izboljšanje stanja. Risa najdemo v Prilogi III med ogroženimi vrstami sesalcev. Uvrščen je v kategorijo izumrl/prizadet (Ex/E), saj je prvotna populacija izumrla, ponovno naseljena pa je prizadeta.

Iz prvega odstavka 3. člena Pravilnika izhaja, da je *izumrla vrsta* kategorija ogroženosti, v katero se uvrstijo vrste, ki so bile na območju Slovenije dokazano navzoče v naravnih populacijah in so v preteklosti gotovo izumrle oziroma so bile iztrebljene na celotnem območju Slovenije, *prizadeta vrsta* pa je kategorija ogroženosti, v katero se uvrstijo vrste, katerih obstanek na območju Slovenije ni verjeten, če bodo dejavniki ogrožanja delovali še naprej. Številčnost teh vrst se je zmanjšala na kritično stopnjo, oziroma njihova številčnost zelo hitro upada v večjem delu areala.

5. člen Pravilnika določa, da se za izboljšanje stanja ogroženih rastlinskih in živalskih vrst izvajajo ukrepi varstva ogroženih rastlinskih in živalskih vrst in njihovih habitatov, pri čemer se prednostno izvajajo ukrepi glede domnevno izumrlih, ranljivih, redkih in prizadetih ogroženih vrst, kamor sodi tudi ris. V 6. členu Pravilnika so ukrepi varstva ogroženih rastlinskih in živalskih vrst opredeljeni kot neposredni ukrepi varstva ogroženih vrst in zavarovanja ogrožene vrste. V drugi točki 7. člena Pravilnik kot zlasti primerne neposredne ukrepe varstva prizadetih vrst navaja doselitev, fizično zaščito, ohranjanje in vzpostavljanje primernih mest za reprodukcijo, prehranjevanje, prezimovanje ter za zagotavljanje drugih pomembnih življenjskih faz.

2.2.3.4. Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Nature 2000)

Uredba o posebnih varstvenih območjih⁹⁴ določa posebna območja varstva oziroma območja Natura 2000, varstvene cilje na teh območjih in varstvene usmeritve za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja rastlinskih in živalskih vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipov, katerih ohranjanje je v interesu EU, in druga pravila ravnanja za ohranjanje teh območij.

⁹² Člen 11 Habitatne direktive: Države članice spremljajo stanje ohranjenosti naravnih habitatov in vrst iz člena 2, pri čemer posebej upoštevajo prednostne naravne habitatne tipe in prednostne vrste.

⁹³ Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam, Ur. l. RS, št. 82/02 in 42/10.

⁹⁴ Uredba o posebnih varstvenih območjih, Uradni list RS, št. 49/04, 110/04, 59/07, 43/08, 8/12, 33/13, 35/13, 39/13 in 3/14.

Obveznost varstva posebnih varstvenih območij – območij Natura 2000 – izhaja iz Habitatne direktive v povezavi z Direktivo 2009/147/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 30. novembra 2009 o ohranjanju prosto živečih ptic⁹⁵ (v nadaljevanju Direktiva o pticah).

Habitatna direktiva nalaga državam članicam določitev potencialnih posebnih ohranitvenih območij (pPOO), Direktiva o pticah pa posebnih območij varstva (POV). Predloge držav članic (pPOO) EK potrdi, države članice pa so nato dolžne status teh območij spremeniti v posebna ohranitvena območja (POO). Omrežje Natura 2000 tvorijo POO in POV.⁹⁶ V slovenski ureditvi zakonsko podlago Uredbi o posebnih varstvenih območjih predstavlja drugi odstavek 33. člena ZON.

Območja Nature 2000 v Sloveniji, v katerih se varuje risa in njegove habitate, so naslednja:

Številka območja	Ime območja
SI3000231	Javorniki – Snežnik
SI3000232	Notranjski trikotnik
SI3000253	Julijske Alpe
SI3000255	Trnovski gozd – Nanos
SI3000256	Krimsko hribovje –Menišija
SI3000263	Kočevsko
SI3000267	Gorjanci – Radoha

Tabela 1: Območja Natura 2000 v Sloveniji, v katerih se varuje risa in njegove habitate.

Zaradi uresničevanja varstvenih ciljev se na območjih Natura 2000 izvajajo prilagojena raba naravnih dobrin in upravljanje voda ter ukrepi varstva v skladu s predpisi s področja ohranjanja narave in drugimi predpisi. Ti ukrepi in z njimi povezane naloge ter načrti prilagojene rabe naravnih dobrin in upravljanja voda so določeni v Programu upravljanja Natura območij, ki ga je sprejela vlada RS aprila 2015⁹⁷ in spremenila marca 2016⁹⁸, in sicer za obdobje od 2015 do 2020. Ta program predvideva naslednje ukrepe:

a) na področju varstva narave:

- priprava strokovnih podlag za akcijski načrt ohranjanja risa v Sloveniji,

⁹⁵ Uradni list L 020, 26/01/2010 str. 0007 – 0025.

⁹⁶ Program upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2014-2020, Predlog za javne predstavitve, URL: http://www.natura2000.si/fileadmin/user_upload/LIFE_Upravljanje/OsnutekProgramUpravljanjaNature2020.pdf (16.2.2016).

⁹⁷ Sklep Vlade, URL: http://www.natura2000.si/fileadmin/user_upload/LIFE_Upravljanje/PUN__SklepVlade.pdf (30. 6. 2016).

⁹⁸ Sklep Vlade, URL: http://www.natura2000.si/fileadmin/user_upload/SklepVlade_P.pdf (30. 6. 2016).

- sprejem akcijskega načrta ohranjanja risa v Sloveniji,
- sprememba sistema odškodnin in zaščitnih ukrepov z namenom zmanjšanja škod na drobnici,
- uskladitev predpisov v smeri zmanjševanja škodnih dogodkov (spodbujanje druge kmetijske rabe, ne reje drobnice),

b) na področju nadzora:

- poostren nadzor nad nezakonitim ubijanjem osebkov risa s strani Lovske in ribiške inšpekcije,

c) na področju prilagojene rabe divjadi:

- vključitev varstvenega cilja »ohranjanje zadostne gostote risjega plena« v načrte upravljanja z divjadjo,

č) na področju upravljanja prostora:

- vključitev varstvenega cilja »ohraniti površino habitata« v načrte urejanja prostora in izvajanje posegov (podrobnejše varstvene usmeritve se določijo z naravovarstvenimi smernicami in mnenji),
- vključitev varstvenega cilja »ohraniti strukture, lastnosti in rabo habitata« v načrte urejanja prostora in izvajanje posegov z namenom ohranitve oziroma ponovne vzpostavitve povezanosti habitata (podrobnejše varstvene usmeritve se določijo z naravovarstvenimi smernicami in mnenji).

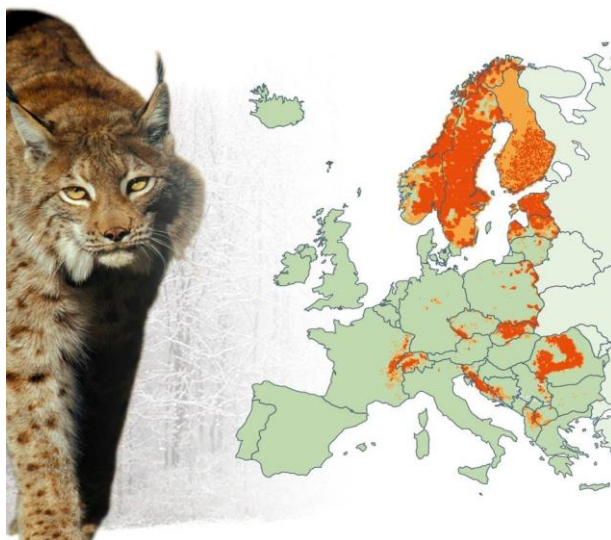
Uredba o varstvenih območjih v poglavju Pravila ravnanja med drugim vsebuje tudi zelo pomembno določbo o izvajanju monitoringa oziroma spremljanju stanja (10. člen), in sicer določa, da se na Natura 2000 območjih izvaja monitoring kazalcev, ki omogoča spremljanje stanja rastlinskih in živalskih vrst ter habitatnih tipov, in ugotavljanje učinkovitosti ukrepov varstva glede doseganja ugodnega stanja rastlinskih in živalskih vrst ter habitatnih tipov.

2.3. Pregled pravnih ureditev in praks držav na področju varovanja risa

Primerjava in analiza pravnih ureditev in praks drugih držav⁹⁹ je učinkovito orodje za izboljševanje stanja, saj je ob določenih predpostavkah in v določenih delih možno dobro prakso prenesti tudi na domača tla. V nadaljevanju so prikazani posamezni primeri upravljanja z velikimi zvermi, dobri sistemi ohranjanja ugodnega stanja populacij in v določenih primerih ponovne vzpostavitve ugodnega stanja populacij velikih zveri.

⁹⁹ Predvsem države članice EU.

2.3.1. POPULACIJA RISA V EVROPI

Slika 3: Populacije risa v Evropi

Vir: URL: <http://www.lcie.org/Large-carnivores/Eurasian-lynx> (4.1.2016).

Slika 3 predstavlja stanje populacije risa v Evropi leta 2012. Iz nje je razvidno, da je ris najbolj razširjen v nordijskih državah.¹⁰⁰ Na Norveškem je lovljenje risa dovoljeno, kar je odraz visoke in stabilne populacije; dovoljeno je tudi v Estoniji, Latviji¹⁰¹ in Romuniji¹⁰², kjer je število risov prav tako visoko. Lov sam po sebi ni sporen in je v skladu s Habitatno direktivo, če so določene njegove omejitve glede na cilj ohranjanja ugodne populacije živali, za kar v določenih državah ni ustrezno poskrbljeno.¹⁰³

V Evropi je poznanih deset populacij.

Ime populacije	Države	Velikost	Trend
skandinavska	Norveška, Švedska	1800 – 2300	Stabilen
Karelijska	Finska	2400-2600	Povečanje
Baltska	Estonija, Latvija, Litva, Poljska, Ukrajina	1600	Stabilen
bohemsko-bavarska	Češka, Nemčija, Avstrija	50	stabilen ali pomanjšanje

¹⁰⁰ Na Norveškem in Švedskem živi skandinavska populacija (1800-2300 primerkov), na Finskem pa karelijska (2400-2600 primerkov in raste).

¹⁰¹ Estonija in Latvija gostita del baltske populacije risa (1600 primerkov).

¹⁰² Romunija gosti del Karpatske populacije (2300-2400 primerkov), ki je po mnenju strokovnjakov genetsko primerna za poselitev v Sloveniji.

¹⁰³ Divji lov v Romuniji je izjemno pogost.

http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/frim.pdf (3.1.2016).

Karpatska	Romunija, Slovaška, Poljska, Ukrajina, Češka, Madžarska, Srbija, Bolgarija	2300-2400	Stabilen
alpska	Švica, Slovenija (vprašljivo), Italija, Avstrija, Francija	130	Stabilen
jurska	Francija, Švica	100	Povečanje
vosgespalatinianska	Francija, Nemčija	19	stabilen ali rahlo pomanjšanje
dinarska	Slovenija, Hrvaška, Bosna in Hercegovina	120-130	stabilen ali pomanjšanje
balkanska	Makedonija, Albanija, Srbija	40-50	pomanjšanje?

Tabela 2: Stanje populacij iz leta 2012

Vir: URL: <http://www.lcie.org/Large-carnivores/Eurasian-lynx> (3.1.2016).

2.3.1.1. Skandinavija

Za Skandinavske države velja, da si delijo obsežno nordijsko populacijo risa, ki je preko Rusije povezana z baltsko. Od leta 1950 nordijska populacija narašča in je danes največja populacija, ki je stabilna in se še širi.¹⁰⁴

Skandinavske države imajo zgodovinsko gledano močno tradicijo dostopnosti do informacij javnega značaja,¹⁰⁵ visoko stopnjo politične kulture in ustaljeno medsebojno sodelovanje. Švedska in Norveška sta preko različnih državnih ali drugih organov in organizacij, ki delujejo na državni ravni, vzpostavili visoko stopnjo sodelovanja na področju velikih zveri. Eden izmed razlogov je seveda ta, da skandinavska populacija risa živi v obeh državah. Iz sodelovanja so izšle številne znanstvene publikacije in visoka stopnja ozaveščenosti javnosti o problematiki velikih zveri.

Na Švedskem je bila leta 1912 odpravljena državna nagrada za ulov risa, na Norveškem se je to zgodilo leta 1980.¹⁰⁶ V zadnjih desetletjih se je miselnost, tako kot v Sloveniji, nagnila v smer ohranitve risa v ekosistemu zaradi dokazanega pozitivnega učinka, ki ga ima na raznolikost vrst v ekosistemu. Lovljenje risa je postalo dovoljeno le, ko to nima vpliva na ugodno stanje populacije.

¹⁰⁴ Svet Evrope, Action plan (2000), str. 13.

¹⁰⁵ Švedska je prva država, ki je zakonsko uredila dostop do informacij državnih organov. Že leta 1766 je bil sprejet *Freedom of the Press Act*.

¹⁰⁶ D. C. Linnell J., Andersen R., Kvam T., Andrén H., O. Liberg, J. Odden, Home Range Size and Choice of Management Strategy for Lynx in Scandinavia, 2001, str. 1, 2.

Scandlynx projekt¹⁰⁷ vključuje Norveški inštitut za raziskovanje narave in Grimso, švedski center za raziskovanje prostoživečih živali v okviru švedske univerze za kmetijsko znanost. Cilj projekta je zbiranje in javno deljenje zbranih informacij o risu, s katerimi se bodo lahko sestavili modeli upravljanja z risom, ki bodo ustrezali vsem interesnim skupinam. Projekt se trudi umiriti vse več konfliktov med človekom in risom, do katerih je prišlo po letu 1980, ko se je populacija risa v Skandinaviji začela povečevati. Ti konflikti vključujejo predvsem lastnike drobnice¹⁰⁸ ter lovce srnjadi in jelenjadi. Tako se priporoča zlasti vzpostavitev učinkovitejših mehanizmov za preprečevanje napadov na drobnico in sistema kompenzacije za tako nastalo škodo.¹⁰⁹

2.3.1.2. Finska

Finska gosti številčno največjo populacijo evrazijskega risa v Evropi, to je karelijsko populacijo, ki šteje 2400-2600 živali. Kakor na Švedskem, Norveškem in drugod, gre na Finskem za problem, ki se običajno pojavlja ob številčni populaciji. Lovci srnjadi, jelenjadi in zajcev¹¹⁰ predstavljajo namreč močno interesno skupino, ki zaradi neposredne konkurence z risom nasprotuje upravnemu modelu, ki bi izključeval njegovo lovljenje. Interesi lovcev so tako nasprotni zahtevam EU in okoljevarstvenikom, ki zagovarjajo risov pozitiven vpliv na biološko raznovrstnost.¹¹¹

Pred letom 1995 je bil ris lovna žival in je imel enak pravni status kot srnjad, jelenjad in druge lovne vrste. Po vstopu v EU je ris postal strogo zaščiten žival, kar je povzročilo konflikt interesov. Leta 2009 je bila na Finskem izvedena študija, ki je vključevala tudi anketo.¹¹² Jasno je, da določene interesne skupine niso naklonjene upravljanju risa brez lova (združenje lovcev je s 45.1 % glasovalo za znižanje populacije risa na Finskem). Bistveno pri sobivanju s človekom je, da se ustvari ustrezno ravnovesje med naslednjimi metodami:

- upravljanje populacije z lovom¹¹³ (ris¹¹⁴ ohrani strah pred človekom),
- ozaveščanje in izobraževanje javnosti,
- fleksibilna in učinkovita odstranitev problematičnih živali,
- pravični odškodninski sistem in državna sredstva za preventivno preprečitev škode,

¹⁰⁷ Spletna stran Scandlynx projekta: <http://scandlynx.nina.no/scandlynxeng/> (3.1.2016)

¹⁰⁸ Risovo plenjenje drobnice na Norveškem, URL:

http://scandlynx.nina.no/Portals/Scandlynx/Publikasjoner/Odden_2002_Problem_individ_%20JWM.PDF?ver=2012-08-01-195453-807 (3.1.2016).

¹⁰⁹ Svet Evrope, Action plan (2000), str. 47, 51.

¹¹⁰ Srnjad *Capreolus capreolus*, belorepa jelenjad *Odocoileus virginianus* or hare *Lepus*.

¹¹¹ Conflicts and Compromises in Lynx (*Lynx lynx*) Conservation and Management in Finland, 2005, URL: <http://www.bioone.org/doi/pdf/10.2981/07-051>.

¹¹² *Ibid.*, str. 166, 167. Gre za podobna vprašanja kot pri slovenski anketi o risu.

¹¹³ V Sloveniji ta metoda pri trenutnem trendu do ponovne vzpostavitve ugodne populacije ne pride v poštev.

¹¹⁴ Ali katerakoli druga velika zver.

- sredstva za monitoring, raziskave in drugo.

Navedene metode v ustreznem ravnovesju omogočajo sožitje človeka z velikimi zvermi. Osnovna predpostavka, na kateri gradijo navedene metode, je upoštevanje interesov vseh deležnikov pri upravljanju s populacijo živali. Odstranitev konflikta med interesnimi skupinami s petimi metodami pa je možno le ob ustreznem nivoju komunikacije in toka dokazljivih informacij od akterja do akterja.

Na Finskem se je nenadzorovano odstranjevanje risa iz okolja prenehalo, glavne metode upravljanja z risom pa so reguliran odvzem iz okolja (ris kot ekonomska dobrina) in ohranjanje oz. varovanje ugodnega stanja populacije. Vzpostavljen je ustrezen sistem monitoringa.¹¹⁵

2.3.1.3. Romunija

Romunija predstavlja življenjski prostor za več kot polovico karpatske populacije evrazijskega risa, ki vsebuje okoli 2000 živali. Gre za eno izmed večjih populacij v Evropi, s katero pa se romunski državni organi ukvarjajo manj kot v Skandinaviji ali na Finskem. To jo glede na evropsko zahtevo po ohranitvi ugodne populacije postavlja pod vprašaj, predvsem kar se tiče njenega stanja v prihodnosti. Divji lov je v Romuniji pogost.¹¹⁶ Karpatska populacija je po strokovnem slovenskem mnenju genetsko primerna za ponovno poselitev slovenskega ozemlja.¹¹⁷

Poglaviten problem vzpostavitve akcijskega načrta za varovanje risa v Romuniji so zelo različne ocene njegove populacije. Ocene državnih organov govorijo o 2600 živalih, posamezniki (strokovnjaki) pa v obliki neuradnih lokalnih ocen ugotavljajo populacijo 1700 živali. Navedeno pojasnjuje Transilvanski projekt za divje živali.¹¹⁸ Čeprav je populacija stabilna, se to lahko ob neustreznem uradnem ravnanju oz. opuščanju ravnanja hitro spremeni. Kljub temu, da se populacija uradno prešteva, sprejeti pa so tudi ustrezni dokumenti, v praksi ni raziskav, ozaveščanja javnosti in izobraževanja deležnikov, akcijski načrt pa ostaja pod vprašanjem. Pomanjkanje raziskav in informacij v Romuniji bistveno ogroža ugodno stanje karpatske populacije. Najbolj neposredna nevarnost v prihodnosti izvira iz divjega lova in uničevanja risovega naravnega okolja.

¹¹⁵ Conflicts and Compromises in Lynx (*Lynx lynx*) Conservation and Management in Finland, 2005, URL; <http://www.bioone.org/doi/pdf/10.2981/07-051>.

¹¹⁶ Divji lov v Romuniji, URL:

http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/frim.pdf (3.1.2016).

¹¹⁷ Kos, I., Koren, I., Potočnik, H., Krofel, M., Status and distribution of Eurasian lynx (*Lynx Lynx*) in Slovenia from 2005 to 2009, v: Acta Biologica Slovenica (2012).

¹¹⁸ Transylvanian Wildlife Project.

Pomembna je zlasti vzpostavitev čim učinkovitejšega nadzora in sistema upravljanja z vrsto, ki bo zagotovil mirno sožitje med človekom in risom.¹¹⁹

2.3.1.4. Dinarska populacija

Kot mnogo konzervacijskih problematik je prihodnost evropskih velikih zveri odvisna od čezmejnega sodelovanja med nacijami in, najpomembneje, od upravljanja njihove interakcije s človeškimi aktivnostmi.¹²⁰

Populacije risov se namreč raztezajo čezmejno, med sosednjimi državami in se med seboj pogosto prekrivajo ali stikajo ter medsebojno vplivajo.¹²¹

Slovenija, skupaj z drugimi državami Dinarskih Alp (Hrvaška ter Bosna in Hercegovina), spada v dinarsko populacijo.¹²²

Dinarska populacija je bila obnovljena leta 1973 in je veliko obetala, saj je bila najbolj dinamična od vseh na novo doseljenih populacij. Danes pa je stanje nejasno in nestabilno.¹²³

Hrvaška izvorna populacija risa je v preteklosti povsem izumrla, kot posledica doselitve risov v Slovenijo, ki so se nato razširili čez mejo, pa se je populacija obnovila. Predvsem zaradi parjenja v sorodstvu in krivolova pa je danes hrvaški ris spet ogrožen. Tako je v zadnjih 10 letih hrvaška populacija risa v upadu in na teritoriju Hrvaške živi zgolj še 40-60 primerkov (čeprav bi brez vpliva človeka hrvaško ozemlje preneslo kar okoli 200 primerkov), v celotni dinarski populaciji pa le 130.¹²⁴ Stanje je tako podobno kot v Sloveniji. Kot predlagani ukrep je pomembna zlasti doselitev risa za vzpostavitev stabilne populacije.¹²⁵

Tudi bosanska populacija risa je izumrla, danes risa v Bosni najdemo le še na južnem robu razširitve slovenske novo naseljene populacije, ki pa prav tako počasi izginja. Na voljo ni nikakršnih podatkov o trenutnem stanju populacije. Tako je pomembna vzpostavitev rednega monitoringa in načrtovanje nadaljnjih ukrepov preko nacionalnega akcijskega načrta in oblikovanja specialne skupine upravljanja z risom.¹²⁶

¹¹⁹ Svet Evrope, Action plan (2000), str. 48-49.

¹²⁰ *Ibid.*, str. 23.

¹²¹ *Ibid.*, str. 58, 65.

¹²² *Ibid.*, str. 14.

¹²³ *Ibid.*

¹²⁴ Svet Evrope, Action plan (2000), str. 32.; Državni zavod za zaščito prirode, Velike zveri u hrvatskoj, URL: <http://www.life-vuk.hr/ris/> (30. 6. 2016).

¹²⁵ Svet Evrope, Action plan (2000), str. 32-33; Za temeljni zgled pa je Sloveniji lahko dejstvo, da je hrvaška vlada že sprejela Plan upravljanja z risom za obdobji 2005-2010 in 2010-2015, ki zagotavlja dolgoročni obstoj populacije risa na Hrvaškem in definira vse aktivnosti, ki jih je potrebno izvesti za dolgoročno ohranitev vrste v sožitju z ljudmi. (Vir: Državni zavod za zaščito prirode, Velike zveri u hrvatskoj, URL: <http://www.life-vuk.hr/ris/>) (30. 6. 2016).

¹²⁶ Svet Evrope, Action plan (2000), str. 30.

2.3.1.5. Primerjalnopravni pregled stanja v državah, ki delijo populacijo s Slovenijo

Dinarska populacija se stika z balkansko populacijo, ki zajema bivšo Jugoslavijo - predvsem Albanijo, Makedonijo in Grčijo.¹²⁷ Gre za najbolj ogroženo avtohtono populacijo risa v Evropi (trenutni podatki za Grčijo denimo nakazujejo, da je ris popolnoma izumrl in da ni prisotnega nobenega primerka vrste več¹²⁸) in njena ohranitev bi morala biti visoko prioriteta. Predvsem se od držav najprej pričakuje, da bodo vzpostavile učinkovit nadzor, zbrale osnovne podatke o statusu populacije in grožnjah ter zagotovile pravno zaščito vrste. Delno se populacija ohranja pravzaprav preko širitve dinarske populacije.¹²⁹

Slovenija z Italijo, Avstrijo, Nemčijo, Švico, Francijo in Lihtenštajnom deli tudi alpsko populacijo.¹³⁰ Za alpsko populacijo je poudarjena velika migracija na novo doseljenih risov iz ene v drugo državo, zato je ključnega pomena ponovna naselitev risa in nato čezmejno sodelovanje držav za zaščito in ohranjanje vrste preko čezmejne vzpostavitve primerne habitata, sistema upravljanja in monitoringa.¹³¹ Zlasti Italija je zelo pomembna za ponovno vzpostavitev alpske populacije, saj tja v največji meri migrirajo na novo doseljeni risi iz Slovenije, Avstrije in Švice.¹³² Avstrija ima zgolj nekaj ostankov doselitve iz 1970ih let in nekaj risov, ki so tja prišli iz slovenske in češke populacije, zato bi morala intenzivno sodelovati z drugimi državami alpske in bavarske populacije.¹³³ V Nemčiji najdemo zgolj posamezne pojave, posledično pa je bilo predlaganih več programov doselitve.¹³⁴

2.4. Neizpolnjevanje obveznosti države

Mednarodni, evropski in nacionalni pravni akti nalagajo Sloveniji vrsto obveznosti, ki jih ta trenutno ne izpolnjuje zadovoljivo, je pa bila v času zaključevanja te analize sprejeta Strategija ohranjanja in trajnostnega upravljanja navadnega risa (*Lynx lynx*) v Sloveniji 2016 – 2026 (v nadaljevanju: Strategija), ki je ključna za izvedbo vseh nadaljnjih ukrepov. Stanje risa v državi je negotovo, saj se monitoring ne izvaja, niti še ni sprejet akcijski načrt za izvajanje strategije.

Iz poročil¹³⁵ države in sprejete Strategije nedvoumno izhaja njeno zavedanje, da so ukrepi za upravljanje z risjo populacijo v Sloveniji nujno potrebni, vendar na izvedbeni ravni konkretnih ukrepov zaenkrat še ni bilo.

¹²⁷ *Ibid.*, str. 14.

¹²⁸ *Ibid.*, str. 41-42.

¹²⁹ *Ibid.*, str. 40.

¹³⁰ *Ibid.*, str. 14.

¹³¹ *Ibid.*, str. 38.

¹³² *Ibid.*, str. 43.

¹³³ *Ibid.*, 29.

¹³⁴ *Ibid.*, str. 41.

¹³⁵ Tako navaja poročilo o izvajanju Konvencije o biološki raznovrstnosti, kot tudi poročilo EK *Status, management and distribution of large carnivores - bear, lynx, wolf & wolverine - in Europe* iz leta 2012

Pri tem je treba opozoriti, da so pogodbenice Konvencije o biološki raznovrstnosti v skladu s 1. točko 14. člena zavezane ob grozeči ali resni nevarnosti oziroma škodi za biološko raznovrstnost - situacija, ki vsekakor opisuje stanje populacije slovenskega risa - sprožiti akcijo za preprečitev ali zmanjšanje škode na najmanjšo možno raven.¹³⁶

V primeru risa gre torej za primer opustitve države, ki je teoretično obdelana v nadaljevanju, Treba je vzpostaviti sistem monitoringa, sprejeti akcijski načrt za doselitev risa, ozaveščati splošno in zainteresirano javnost ter interesne skupine (predvsem lovce) in dati vsem navedenim akterjem možnost sodelovanja pri oblikovanju upravljalnega modela.

Izkušnje projektov SloWolf in DinalpBear bi bilo v Sloveniji logično in učinkovito prenesti tudi na področje risa, kakor to trenutno počnejo v Skandinaviji. Ker ima genetske težave celotna dinarska populacija, bi lahko v projektu sodelovale vse države, ki jih naseljuje dinarska populacija evrazijskega risa¹³⁷ (pri DinalpBear projektu je že vzpostavljeno sodelovanje med Slovenijo in Hrvaško).

2.4.1. OPUSTITEV DOLŽNEGA RAVNANJA DRŽAVE V PRAKSI SODIŠČA EU

Direktive EU so pravni akti EU, ki zavezujejo glede cilja ter prepuščajo državam članicam metode in obliko implementacije prek implementacijskega akta. Pristojni nacionalni organi in sodišča morajo razlagati določbe nacionalnega prava tako, da so v skladu s cilji direktiv. Kadar ni mogoče podati take razlage, se ne sme uporabiti določba nacionalnega prava, ki ni v skladu z direktivo.¹³⁸ V določenih primerih pa imajo lahko konkretne določbe direktiv neposredni učinek, kar daje posameznikom možnost uveljavljanja pravic, ki nanje neposredno vplivajo.

Sodišče EU je tako v zadevi Blackpool¹³⁹ odločalo o neizpolnjevanju obveznosti državnih organov Združenega kraljestva po 3. členu Direktive 76/160/EGS o kakovosti kopalnih voda, ki določa mejne vrednosti glede kakovosti voda, ki jih je bila država članica dolžna doseči v desetih letih. Pristojni organi niso dosegli omenjenih vrednosti v roku, zato je Sodišče EU odločilo, da ukrepi, na katere se je sklicevalo Združeno kraljestvo, niso bili zadostni, saj gre za obveznost rezultata in bi se država morala poslužiti vseh potrebnih ukrepov. Državi članici je torej očitano kršitev obveznosti, saj ni sprejela potrebnih ukrepov, ki bi jih lahko, da bi dosegla določene mejne vrednosti glede kakovosti voda. Sodišče je Veliki Britaniji dosodilo plačilo vseh nastalih sodnih stroškov obeh strank.

V zadevi Janecek¹⁴⁰ je Sodišče EU odločalo o predhodnem vprašanju nemškega sodišča, kjer je tožeča stranka trdila, da državni organi niso sprejeli ustreznih ukrepov za izboljšanje kakovosti

¹³⁶ 14. člen Konvencije o biološki raznovrstnosti.

¹³⁷ Slovenija, Hrvaška in Bosna in Hercegovina.

¹³⁸ Sodba Sodišča Evropske unije, Dieter Janecek vs. Freistaat Bayern, C-237/07 z dne 25.7.2008, točka 36.

¹³⁹ Sodba Sodišča Evropske unije, Komisija vs. Združeno kraljestvo, C-56/90, z dne 14.7.1993.

¹⁴⁰ Sodba Sodišča Evropske unije, Dieter Janecek vs. Freistaat Bayern, C-237/07 z dne 25.7.2008.

zraka. Stranka je zahtevala, da pristojni organi sprejmejo kratkoročne ukrepe, ki bodo prinesli zmanjšanje PM10 delcev v zraku, kakor to določa Direktiva 96/62/ES o ocenjevanju in upravljanju kakovosti zunanjega zraka. Sodišče je presodilo, da gre v tem primeru za obstoj nevarnosti, ki neposredno vpliva na te posameznike. Nadalje je odgovorilo, da morajo imeti fizične in pravne osebe, ki jih preseganje predpisanih vrednosti delcev v zraku neposredno zadeva, možnost iztožiti jasno obveznost priprave načrta za kakovost zraka.¹⁴¹

Novembra 2014 je Sodišče EU odločalo o predhodnem vprašanju glede opustitve sprejema v direktivi določenih ukrepov s strani državnih organov na predlog Vrhovnega sodišča Združenega kraljestva v okviru spora med okoljsko nevladno organizacijo Client Earth in pristojnim državnim organom.¹⁴² Države članice so morale v predpisanem roku doseči določene mejne vrednosti dušikovega dioksida v zraku, pri čemer so imele države možnost, da ta rok pod določenimi pogoji podaljšajo za nadaljnjih pet let. Organizacija Client Earth je od organa zahtevala popravek načrtov za kakovost zraka in se ob tem sklicevala na Direktivo 2008/50/ES o kakovosti zunanjega zraka in čistejšem zraku za Evropo. Sodišče je odločilo, da država zgolj s tem, da je pripravila načrt za kakovost zraka še ni izpolnila obveznosti, saj ne zadostuje kakršenkoli načrt, temveč mora biti načrt vsebinsko ustrezen glede na zahteve Direktive 2008/50/ES, saj gre za obveznost rezultata, hkrati pa je poudarilo, da mora biti obdobje preseganja mejnih vrednosti čim krajše.

2.4.2. DOLŽNOSTI RS ZA DOSEGANJE UGODNEGA STANJA RISA

Ključni ukrep za izpolnitev obveznosti in izvedbo vseh potrebnih ukrepov za vzpostavitev in dolgoročno ohranjanje ugodnega stanja populacije risa v Sloveniji, je sprejetje strategije, na njeni podlagi pa nato akcijskega načrta, ki je pravna podlaga za izvedbo konkretnih ukrepov v praksi.

MOP je 30. januarja 2015 objavilo Osnutek strategije ohranjanja in trajnostnega upravljanja z navadnim risom (*Lynx lynx*) v Sloveniji. S pripravo tega Osnutka strategije je Slovenija dosledno upoštevala priporočila in ukrepe, ki jih navaja Akcijski načrt, saj ta napoveduje izdelavo nacionalnega akcijskega načrta za risa, ki bo opredelil natančnejše ukrepe, zlasti reševanje problematike parjenja v sorodstvu z doselitvijo risov iz drugih populacij, sodelovanje z javnostjo z namenom krepitev sprejemljivosti prisotnosti risa med različnimi interesnimi skupinam in vzpostavitev mednarodnega sodelovanja za doseganje upravljanja s celotno populacijo. Rok za pripombe je potekel 2. marca 2015.

Ker je nato Osnutek strategije več kot eno leto miroval na MOP, smo v okviru pravne klinike za varstvo okolja pripravili zahtevek za sprejem aktov in ukrepov za vzpostavitev in varstvo

¹⁴¹ Sodba Sodišča Evropske unije, Dieter Janecek vs. Freistaat Bayern, C-237/07 z dne 25.7.2008, točki 38, 39.

¹⁴² Sodba Sodišča Evropske unije, Client Earth vs. The Secretary of State for the Environment, Food and Rural Affairs, C-404/13 z dne 19.11.2014.

ugodnega stanja populacije evrazijskega risa (*Lynx lynx*) v Sloveniji, s katerim smo želeli vzpodbuditi sprejem strategije. Zahtevek je bil v imenu Pravno-informacijskega centra nevladnih organizacij in Društva za ohranjanje naravne dediščine Slovenije (DONDES), posredovan Vladi RS in MOP 22. aprila 2016.

V zahtevku sta predlagatelja od Vlade RS in MOP zahtevala sprejem ustreznih strateških in normativnih aktov in izvedbo prepotrebnih ukrepov za ponovno vzpostavitev ugodnega stanja populacije evrazijskega risa v Sloveniji in njeno uspešno varovanje v prihodnje.

Zahteve predlagateljev, ki temeljijo na mednarodnih, evropskih in nacionalnih aktih, so strnjene v petih točkah:

1. Od Vlade RS na podlagi 2., 3. in 7. člena Bernske konvencije, 6., 8. in 14. člena Konvencije o biološki raznovrstnosti, 4. in 6. člena Habitatne direktive in 24. člena Uredbe zahtevata sprejem strateškega načrta za varovanje in trajnostno upravljanje s populacijo risa v Sloveniji, ki mora vsebovati predloge konkretnih in aktivnih ukrepov Republike Slovenije za ponovno vzpostavitev ugodne populacije evrazijskega risa na njenem ozemlju in njeno ustrezno varovanje.
2. Od MOP na podlagi 2. in 7. člena Bernske konvencije, 7. člena Konvencije o biološki raznovrstnosti, 11. in 12. člena Habitatne direktive, 96. člena ZVO-1, 108. in 26./II člena ZON, 25. člena Uredbe, 6. člena Uredbe o ekološko pomembnih območjih in 10. člena Uredbe o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) predlagatelja zahtevata vzpostavitev monitoringa populacije risa, ki se kljub ogroženosti te živalske vrste na ravni izumrtja v Sloveniji sploh ne izvaja.
3. Od Vlade RS in MOP na podlagi 11. člena Bernske konvencije, 8. in 14. člena Konvencije o biološki raznovrstnosti, 22. člena Habitatne direktive, 26. člena Uredbe in 7. člena Pravilnika predlagatelja zahtevata, da država zagotovi doselitev novih, zdravih primerkov risa v Slovenijo.
4. Od Vlade RS in MOP na podlagi 3. člena Bernske konvencije, 1., 6., 8. in 14. člena Konvencije o biološki raznovrstnosti, 6. člena Habitatne direktive, 26., 31., 32. in 33. člena ZON, 22. in 23. člena Uredbe, ter 5. in 7. člena Pravilnika predlagatelja zahtevata ustrezno varovanje risovega habitata, tako na strateški in normativni ravni (s sprejemom ustreznih dokumentov in predpisov), kot na izvedbeni ravni z doslednim izvajanjem ukrepov v praksi.
5. Od MOP na podlagi zahtevanih ukrepov za Slovenijo iz točke 4.2.4 Akcijskega načrta, na podlagi 22.(c) člena Habitatne direktive in na podlagi 3/III člena Konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah predlagatelja zahtevata oblikovanje konkretnega načrta za informiranje in

izobraževanje javnosti o ogroženosti in pomembnosti risa in velikih mesojedcev za ekosistem.

Predlog za obravnavo Strategije je bil med gradivi, predloženimi v sprejem Vladi RS, na spletu objavljen 26. aprila 2016¹⁴³, Strategija pa je bila sprejeta na seji Vlade 12. maja 2016.¹⁴⁴ S tem je Slovenija sprejela temeljni strateški dokument za nadaljnje konkretne ukrepe varstva risa. Vendar pa iz razprave na okrogli mizi, ki je bila organizirana v okviru pravne klinike dne 18. maja 2016 izhaja, da so vsakršni nadaljnji ukrepi v veliki meri pogojeni z odobritvijo projekta LIFE+, s katerim Slovenija vnovič kandidira na razpisu za evropska sredstva. Pravno nedopustno je, z zadostnimi finančnimi sredstvi, pogojevati izpolnjevanje mednarodnih obveznosti in nenazadnje tudi obveznosti nacionalnega prava. Te obveznosti izhajajo iz Bernske konvencije, Konvencije o biološki raznovrstnosti in Habitatne direktive, implementirane pa so tudi v nacionalno zakonodajo – v 24. člen Uredbe. Država je tako dolžna sprejeti tudi podrobnejši akcijski načrt, predvsem zato, ker lahko le ta predstavlja ustrezno podlago za konkretne nadaljnje ukrepe.

2.4.3. OBVEZNOST IZVAJANJA MONITORINGA

Državni organi kljub dejstvu, da je spremljanje populacije osnova za njeno upravljanje in varovanje, zahtevanih meritev ne opravljajo oziroma jih ne izvajajo v zadostni meri.¹⁴⁵ V Sloveniji podatke o velikosti populacije risa zbirajo le na Zavodu za gozdove Slovenije, Biotehniški fakulteti ali drugih institucijah in društvih, potrebno pa bi bilo sistematično zbiranje podatkov za območje celotne države, saj je monitoring populacije osnova vsakršnemu upravljanju z njo. MOP priznava, da s trenutnimi podatki (torej njihovim pomanjkanjem) ni mogoče oblikovati realne slike razširjenosti ali velikosti populacije, zato je treba obstoječi monitoring nadgraditi.¹⁴⁶

Na posvetu so predstavniki stroke izpostavili, da izvajanje monitoringa prav vsako leto ni potrebno. Njegova izvedba namreč predstavlja izdaten tehnični zalogaj – v Sloveniji obstaja zgolj omejen krog oseb, ki so ga tehnično sposobne izvesti – pa tudi primerjalno pravno države monitoringa ne izvajajo na letni ravni. Vendar pa je treba upoštevati, da ti razlogi države nikakor ne odvežejo obveznosti izvajanja monitoringa. K temu jo namreč zavezujeta tako mednarodna kot nacionalna zakonodaja, ki jasno določata obveznost monitoringa risa. Ta

¹⁴³ URL: <http://vrs-3.vlada.si/MANDAT14/VLADNAGRADIVA.NSF/71d4985ffda5de89c12572c3003716c4/1e9d478c39f04be6c1257fa1003f6b54?OpenDocument> (30. 6. 2016).

¹⁴⁴ URL: [http://vrs-3.vlada.si/imis/imisnet.nsf/0/8B12C636E14F2C52C1257FE100771E61/\\$FILE/t3484248.PDF?OpenElement](http://vrs-3.vlada.si/imis/imisnet.nsf/0/8B12C636E14F2C52C1257FE100771E61/$FILE/t3484248.PDF?OpenElement) (30. 6. 2016).

¹⁴⁵ Kos, Koren, Potočnik, Krofel: Stanje in razširjenost evrazijskega risa (*Lynx lynx*) v Sloveniji v obdobju 2005–2009, v: *Acta Biologica Slovenica* (2012), str. 2.

¹⁴⁶ *Ibid.*, str. 28.

izhaja iz 2. in 7. člena Bernske konvencije, 7. člena Konvencije o biotski raznovrstnosti, 11. in 12. člena Habitatne direktive, 96. člena ZVO-1, 108. in 26./II člena ZON, 25. člena Uredbe, 6. člena Uredbe o ekološko pomembnih območjih in 10. člena Uredbe o posebnih varstvenih območjih (Natura 2000). V nasprotju s temi določbami pa se monitoring v Sloveniji ne izvaja že dalj časa – zadnja analiza stanja populacije risa je bila opravljena v letu 2009. Pri risu je to posebej problematično, saj je za gospodarno upravljanje s populacijo, katere številčnost je od leta 2009 močno upadla, potrebno njeno poznavanje. Nadalje, tudi argument, da bi monitoring predstavljal precejšnje izdatke za državo¹⁴⁷, ne more biti pravno relevanten razlog, na podlagi katerega bi država lahko kršila svoje prevzete obveznosti.

Ob izvedbi monitoringa je potrebno tudi zagotoviti, da se hkrati opravljajo ustrezne strokovne raziskave in da se na njihovi podlagi pridobi znanstveno preverljive podatke o populaciji risa v Sloveniji in njegovih navadah (tudi v sodelovanju z drugimi državami, ki gostijo populacijo evrazijskega risa), kot to izhaja iz 22. člena Habitatne direktive. Glede na genetsko sorodstvo osebkov slovenske populacije risa je to eden ključnih ukrepov, predvsem tudi ob (pričakovani) doselitvi osebkov risa v Slovenijo.

2.4.4. DOSELITEV

Namen ZON je določitev ukrepov ohranjanja biotske raznovrstnosti. Tako je bil na podlagi ZON sprejet Pravilnik, ki med ukrepi vzpostavitve ugodnega stanja risa določa tudi doselitev. Kot navedeno zgoraj in kakor je MOP potrdil v Strategiji, je ta ukrep nujen za ohranitev risa na slovenskih tleh. Zaradi kritičnih dejanskih okoliščin, država torej ne more izbirati med različnimi ukrepi, temveč mora izvesti ukrep, ki lahko po mnenju stroke edini pripomore k vzpostavitvi ugodnega stanja ter pri tem zaradi finančnih ali drugih razlogov, ki niso pravno dopusten razlog neukrepanja, ne sme odlašati z njegovo izvedbo.

Slovenska populacija risa je majhna, izolirana in povsem v sorodu, in čeprav ne prihaja do odvzema osebkov iz populacije, ima lahko vsaka smrt osebka (zaradi prometa, bolezni, krivolova), pomembne učinke na možnosti preživetja celotne populacije. Populacija nujno potrebuje številčno okrepitev tudi v izogib parjenju v sorodstvu.

Iz Strategije je razvidno, da je država od leta 2018 naprej predvidela sredstva v višini 250.000,00 EUR letno, za izvedbo aktivnosti v skrčenem obsegu, če projekt LIFE+, ki naj bi celovito in kompleksno reševal problematiko risa v Sloveniji in s katerim se je Slovenija prijavila na razpis LIFE+ programa, ne bo izbran. Konkretni ukrepi doselitve se torej tako še vedno ne izvajajo, predvsem zaradi neobstoja akcijskega načrta, ki bi konkretneje opredelil izvedbo

¹⁴⁷ Vprašljivo je že kolikšni izdatki so precejšnji. Za projekt Spremljanje stanja populacije risa v Sloveniji z uporabo GPS telemetrije iz leta 2009 je npr. država namenila 49.800,00 EUR, brez DDV (Glej obvestilo o oddaji naročila, številka objave JN3532/2009 z dne 6. 5. 2009, URL: http://enarocanje.si/Obrazci/?id_obrazec=57027 (30. 6. 2016)).

ukrepov, poleg tega pa iz posveta izhaja tudi, da se odločevalci močno zanašajo na uspešnost tokratne kandidature, zaradi česar je ta ukrep odložen za čas do potrditve oz. zavrnitve LIFE+ projekta.

2.4.5. INFORMIRANJE IN IZOBRAŽEVANJE JAVNOSTI

Točka 4.2.4 Akcijskega načrta in 3/III člen Konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah zahtevata oblikovanje konkretnega načrta za informiranje in izobraževanje javnosti o ogroženosti in pomembnosti risa in velikih mesojedcev za ekosistem. Gre za pomemben ukrep, ki naj spremlja doselitev osebkov risa zato, da se ohrani trenutno dobro stanje glede konflikta človek – ris tudi ob povečanju risje populacije. Kot izhaja iz Poročila Evropske komisije o stanju velikih zveri v Evropi¹⁴⁸ so namreč tovrstni konflikti trenutno zanemarljivi zaradi tako majhnega števila osebkov.

¹⁴⁸ Status, management and distribution of large carnivores – bear, lynx, wolf & wolverine – in Europe, 2. DEL: http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/task_1_part2_species_country_reports.pdf. (4. 1. 2016).

3. VOLK (*Canis lupus*)

Volk je bil predmet obravnave tako Pravne klinike za varstvo okolja 2012/2013¹⁴⁹, kot Pravne klinike za varstvo okolja 2014/2015.¹⁵⁰ Oba končna izdelka sta podrobno razgrnila glavne probleme na področju pravnega varstva volka v Sloveniji, zato se tukaj osredotočamo zgolj na aktualno stanje.

3.1. Tožba na upravno sodišče

Ministrstvo za okolje in prostor ni spremenilo normativnega okvira varstva volka in je septembra 2015 ponovno odredilo odstrel 7 volkov s Pravilnikom o spremembah Pravilnika o odvzemu osebkov vrst rjavega medveda (*Ursus arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave¹⁵¹ (Pravilnik).

Društvo za ohranjanje naravne dediščine Slovenije (DONDES) in Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC (PIC), nevladni organizaciji s statusom delovanja v javnem interesu na področju ohranjanja narave in na področju varstva okolja, sta zoper RS Ministrstvo za okolje in prostor (v njenem imenu MOP) na Upravno sodišče dne 28. 10. 2015 vložili tožbo za razveljavitev 2. člena in Priloge 2 navedenega Pravilnika o spremembah Pravilnika o odvzemu osebkov vrst rjavega medveda (*Ursos arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave¹⁵², s katerim je ministrstvo ponovno odredilo odstrel 7 volkov.

S tem, ko je s sklepom U-I-217/14 z dne 17. 12. 2014 Ustavno sodišče zavrglo pobudo za presojo ustavnosti in zakonitosti sprememb Pravilnika in njegovih prilog, ker je presodilo, da ima priloga napadenega pravilnika, ki odreja letni odstrel volkov, značilnosti posamičnega akta, je bilo razjasnjeno, da predstavlja upravni spor, ne glede na poimenovanje Pravilnika, edino ustrezno pravno sredstvo.

Tožeči stranki sta vložili tudi začasno odredbo za zadržanje izvrševanja 2. člena in Priloge 2 Pravilnika do pravnomočne odločitve sodišča. V nasprotnem primeru bi po njunem mnenju namreč nastala nepopravljiva škoda, saj odstreljenih osebkov ni mogoče nadomestiti, lahko se poruši socialna struktura tropov, ruši pa se tudi biotska raznovrstnost.

Tožeči stranki sta svojo tožbo utemeljili s sledečim. 73. člen URS določa, da država skrbi za ohranjanje naravne dediščine. Varovanje ogroženih živalskih vrst je utemeljeno v 26. in 81. členu ZON, ki pooblaščata Vlado RS, da za zavarovano vrsto določi pravila ravnanja in poseben varstveni režim. Pri tem ima Vlada RS določeno mero diskrecije, ki pa jo mora izvrševati

¹⁴⁹ Poročilo o poteku Okoljske pravne klinike v študijskem letu 2012/2013, URL: http://www.pf.uni-lj.si/media/porocilo.o.poteku.okoljske.pravne.klinike.v.studijskem.letu.2012_2013.pdf (7.4.2016).

¹⁵⁰ Andromako, Benčina, Brunskole, Friedl: Analiza stanja varstva volka v Sloveniji 2014/2015, URL: http://www.pf.uni-lj.si/media/analiza_stanja_varstva_volka_v_sloveniji_2014-2015.pdf (7.4.2016).

¹⁵¹ Uradni list RS št. 78/2015 z dne 16. 10. 2015.

¹⁵² Uradni list RS št. 78/15.

skladno z namenom in obsegom pooblastila. Zakon kot ukrep varstva vrste ne predvideva odstrela osebkov. Po mnenju tožečih strank bi za odstrel zavarovane vrste v zakonu morale obstajati izrecno pooblastilo ter merila zanj.

Skladno s posebnimi navodili, ki jih najdemo v Smernicah EK o strogem varstvu živali v interesu skupnosti¹⁵³, bi morala država za izpolnjenost pogojev predpisanih za selektiven in omejen odvzem živali iz narave zaradi uravnavanja velikosti populacije z okoljem na podlagi šeste alineje prvega odstavka 7. člena Uredbe izpolnjevati tri teste¹⁵⁴. Dokazno breme za izkazovanje teh pogojev je na državi. Po mnenju tožečih strank ni izkazana izpolnjenost nobenega testa.

Test 1: Izkaz obstoja razloga za odstrel iz 16. člena Direktive

Zavod za gozdove Slovenije (v nadaljevanju ZGS) je kot razlog za odstrel navedel uravnavanje stanja populacije z okoljem. Z odstrelom 8 volkov (kot jih je predlagal) naj bi se povečala socialna sprejemljivost nekaterih interesnih skupin in uravnala prostorska razporeditev. Po mnenju Zavoda RS za varstvo narave (v nadaljevanju ZRSVN) pa naj bi bilo uravnavanje velikosti populacije potrebno zaradi zmanjšanja krivolova med lovci (sprejemljiv naj bi bil odstrel 2 volkov).

Tožeči stranki, da odvzem ne more biti utemeljen z dejstvom, da odškodninski sistem še ni prenovljen. Tudi ZRSVN meni, da to ni več razlog za nujnost ukrepanja z odvzedom. Država ni izvedla vseh možnih ukrepov preden bi posegla po skrajnem ukrepu pobijanja volkov in zavlačuje s sprejetjem potrebnih ukrepov, npr. sprejetjem novega pravilnika o odškodninah, za kar pa je predhodno potrebno urediti pooblastilo v ZON. Tudi nevarnost širjenja populacije po mnenju tožečih strank ni sprejemljiv razlog za utemeljitev odstrela. Ta bi lahko bila razlog le po točki 1B 16. člena Habitatne direktive (preprečitev potencialne škode), vendar bi morala biti škoda v tem primeru resna, kar pa v danem primeru ni. Poleg tega ni dokazano kako odvzem vpliva na nezakonit lov, ker tega v praksi ne raziščejo in gre torej le za »mehke informacije«. Odstrel zato ni utemeljen niti z razlogom zmanjševanja krivolova.

Test 2: Neobstoj drugih zadovoljivih možnosti

Po navedbah ZGS ni drugih zadovoljivih možnosti za reševanje predstavljenih problemov na kratek rok in je zato odvzem živali nujen. Škodo na območju redne prisotnosti volkov bi bilo mogoče reševati z drugimi ukrepi, krivolova pa ne. Alternative za preprečevanje krivolova so

¹⁵³ Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive, URL: http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/guidance/pdf/guidance_en.pdf (30. 6. 2016).

¹⁵⁴ Več o testih v članku Kovič Dine, Pucelj Vidović, Sancin, Pravne obveznosti glede varstva volkov kot zaščitene vrste v Sloveniji, Dignitas: revija za človekove pravice, 59/60, 2013, str. 279 – 315

in jih je potrebno ovrednotiti. Še več, strokovna literatura meni, da odstrel sploh ne vpliva na zmanjšanje krivolova oz. ga poveča¹⁵⁵.

Test 3: Poseg ne sme slabo vplivati na stanje populacije

ZGS in ZRSVN ocenjujeta stanje populacije kot ugodno na podlagi podatkov monitoringa iz 2010 – 2011. Po 2012 pa se monitoring več ne izvaja. Trditve, da je populacija v ugodnem stanju, ni mogoče preizkusiti.

Nadalje bi morala država izkazati, da je odvzem selektiven, omejen in da poteka pod strogo nadzorovanimi pogoji. Selektivnost, v smislu določanja le posebej problematičnih osebkov za odstranitev, bi se po mnenju tožečih strank lahko določala le na podlagi individualnih upravnih odločb. Slednji menita tudi, da je sporna omejenost odvzema saj je ZGS predlagal odstrel 8, ZRSVN pa 2 volkov. Poleg tega je odstrel vedno izveden takoj po uveljavitvi pravilnika, s čimer se ne upoštevajo nesreče, naravne smrti volkov. Odstreli so v zadnjih letih predstavljali 20-30% populacije (po Habitatni direktivi je priporočljivo 5%). Iz dokumentov tudi ne izhaja, da bi bili pogoji pri odstreleu nadzorovani, kar je pri volku posebej problematično, saj se lahko odstrelji alfa osebek.

3.2. Sklep o začasnem zadržanju

Upravno sodišče je s sklepom št. I U 1522/2015 dne 12. novembra 2015¹⁵⁶ ugodilo zahtevi tožečih strank za izdajo začasne odredbe za zadržanje izvršitve Priloge 2 Pravilnika o spremembah Pravilnika.

Sodišče je presodilo, da obe tožeči stranki izkazujeta pravni interes. Ugotovilo je, da ima društvo DONDES pravico zastopati interese ohranjanja narave v vseh upravnih in sodnih postopkih skladno s pridobljenim statusom delovanja v javnem interesu po ZON in da z izpodbijanjem navedenega pravilnika varuje varovano vrsto, ki je naravna vrednota in bistvenega pomena za biotsko raznovrstnost, ter tako očitno ravna z namenom ohranjanja narave. Enak cilj zasleduje tudi PIC, ki ima pridobljen status delovanja v javnem interesu na podlagi ZVO-1.

Sodišče je ugotovilo, da je pristojno za odločanje o zakonitosti Priloge 2 Pravilnika, ki ima, ne glede na poimenovanje, v izpodbijanem delu naravo posamičnega akta.

Temeljni pogoj za izdajo začasne odredbe je izkaz nevarnosti nastanka težko popravljive škode. Sodišče meni, da je za težko popravljivo škodo mogoče šteti že nezmožnost vzpostavitve prejšnjega stanja, kar izhaja tudi iz novejše prakse Vrhovnega sodišča RS (sklep I Up 51/2015

¹⁵⁵ Chapron, Treves: Blood does not buy goodwill: allowing culling increases poaching of a large carnivore, URL: <http://rspb.royalsocietypublishing.org/content/283/1830/20152939> (20.6.2016).

¹⁵⁶ Upravno sodišče začasno ustavilo streljanje volkov, URL: <http://zagovorniki-okolja.si/upravno-sodisce-zacasno-ustavilo-streljanje-volkov/> (30. 6. 2016).

in sklep I Up 212/2015). Jasno je, da bi bila ob izvršitvi izpodbijanega akta še pred odločitvijo o glavni stvari morebitna odprava akta brez učinka, s čimer bi bilo poseženo v ustavno pravico do pravnega sredstva. Ob presoji prizadetosti javne koristi in koristi nasprotne stranke, skladno z načelom sorazmernosti, je sodišče ugotovilo, da bi bile koristi lahko prizadete le s časovnega vidika, vendar meni, da zaradi prednostne obravnave ta interes ne bo resneje prizadet.

3.3. Sodba

Dne 7. julija 2016 je Upravno sodišče RS v zadevi izdalo sodbo¹⁵⁷, s katero je tožbenemu zahtevku ugodilo in odpravilo Prilogo 2 Pravilnika o odvzemu osebkov vrst rjavega medveda (*Ursos arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave.

Izjemo od splošne prepovedi namernega ubitja volkov na celotnem njegovem območju razširjenosti, ki jo je država koristila v skladu s točko (e) prvega odstavka 16. člena Habitatne direktive je potrebno po mnenju sodišča razlagati ozko. Pri tem je potrebno upoštevati tudi načelo previdnosti, ki je temeljno načelo evropske okoljske politike in pomeni, da v primeru dvoma prevlada korist varstva okolja pred drugimi koristmi. Uveljavljanje izjem po navedenem členu je možno le ob izpolnjevanju treh predpogojev: obstoje enega izmed razlogov iz prvega odstavka 16. člena direktive, da ni drugih zadovoljivih možnosti in da poseg ne bo škodoval vzdrževanju ugodnega stanja ohranjenosti populacije. Dokazno breme je na državi. Sodišče je v obrazložitvi pritrdilo argumentaciji tožečih strank glede neizpolnjevanja navedenih treh predpogojev in ugotovilo, da država njihovega izpolnjevanja ni izkazala.

¹⁵⁷ Sodba Upravnega sodišča I U 1522/2015-16, URL: <http://zagovorniki-okolja.si/upravno-sodisce-ugodilo-tozbi-pic-in-dondes-glede-varstva-volka/> (15.7.2016).

4. RJAVI MEDVED (*Ursus arctos*)

4.1. Varstvo medveda

Varstvo medveda je dolžnost, določena v več mednarodnih pogodbah, ki zavezujejo Slovenijo. Najpomembnejši med njimi sta Bernska konvencija, kjer se *Ursus arctos* nahaja v Dodatku II (Strogo zaščitene živalske vrste),¹⁵⁸ ter Konvencija o biološki raznovrstnosti.

Varstvo medveda zagotavlja tudi evropsko pravo - Habitatna direktiva, kjer se *Ursus arctos* nahaja v Prilogi II (Živalske in rastlinske vrste v interesu Skupnosti, za ohranjanje katerih je treba določiti posebna ohranitvena območja) ter Prilogi IV (Živalske in rastlinske vrste v interesu Skupnosti, ki jih je treba strogo varovati).

V Sloveniji pa medveda varujejo enaki predpisi kot risa in volka, s tem da posebej odstrel medveda in volka ureja Pravilnik o odvzemu osebkov rjavega medveda (*Ursus arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave.

4.2. Populacija rjavega medveda v Sloveniji

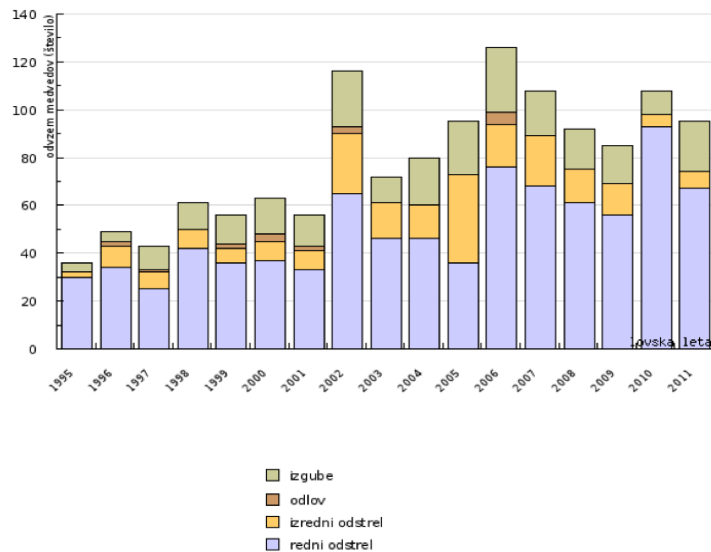
Zadnja strokovna informacija o številu primerkov rjavih medvedov v Sloveniji, na podlagi raziskave biotehniške fakultete,¹⁵⁹ je bila podana leta 2007. V Sloveniji naj bi torej leta 2007 živelo 434 medvedov, s 95% verjetnostjo, da je dejansko število medvedov med 394 in 475.¹⁶⁰ Gre za število medvedov po letnem odstrelu in pred pomladno reprodukcijo, torej za najnižjo letno populacijo. Zavod za gozdove Slovenije je prav tako leta 2007 izdal uradno informacijo, da je v Sloveniji med 500-700 medvedov, kar priča o razhajanjih in problematiki pri določanju točnega števila populacije.¹⁶¹ Na spodnji sliki je statistično predstavljen odvzem rjavega medveda iz narave od leta 1995 do 2011 po podatkih ARSO.

¹⁵⁸ Dodatek II h Konvenciji o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njihovih naravnih življenjskih prostorov, Ur. L. RS, št. 55/1999 z dne 9. 7. 1999.

¹⁵⁹ Krofel, Pagon, Zor, Kos, Analiza medvedov odvzetih iz narave in genetsko-molekularne raziskave populacije medveda v Sloveniji (2008).

¹⁶⁰ Medved v Sloveniji, URL: <http://dinalpbear.eu/brown-bear/distribution-in-europe/> (28. 3. 2016).

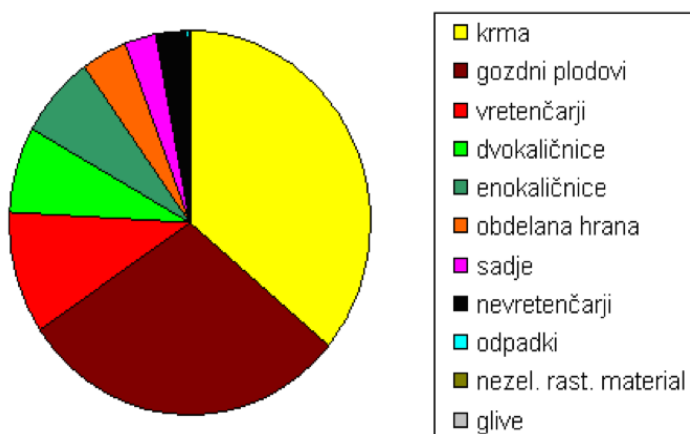
¹⁶¹ *Ibid.*

Slika 8: Odvzem rjavega medveda iz narave

Vir: Rjavi medved- kazalci, URL: http://kazalci.arso.gov.si/?data=indicator&ind_id=535 (28. 3. 2016).

Leta 2007 je bilo po Pravilniku o odvzemu osebkov vrst rjavega medveda in volka iz narave predviden redni odstrel približno 70 osebkov. Z izrednim odstrelom in izgubami je skupno število odvzetih medvedov znašalo skoraj 110 medvedov. Glede na podatke o številu populacije iz raziskave leta 2007 je s človeškim delovanjem poginilo 20.7% populacije, s seštevkom človekovega delovanja in naravnega delovanja pa 25.3% celotne populacije rjavega medveda v Sloveniji. Tudi v prejšnjih in nadaljnjih letih(2002, 2005, 2006, 2008, 2010 in 2011) lahko v tabeli opazimo število odstranjenih medvedov, ki dosega četrtno celotne populacije rjavega medveda v Sloveniji. Na spodnji sliki je predstavljeno njegovo prehranjevanje, ugotovljeno z analizo iz iste raziskave leta 2007.

Slika 9: Prehrana medveda

Vir: Analiza prehranjevanja medveda, URL: <http://nfp-si.eionet.europa.eu/Dokumenti/SOER2010/Medvedi07-08V11.pdf> (28. 3. 2016).

4.3. Problematika krmljenja medvedov

Krma in antropogeni izvori hrane (tudi smeti) predstavljajo 40% delež celotnega medvedovega prehranjevanja, medtem ko rastlinski delež znaša 47%, živalski pa le 13% medvedove hrane.¹⁶² Človekovo krmljenje medveda torej predstavlja izjemno visok delež njegove dejanske prehrane, upoštevajoč da gre za divjo živalsko vrsto.

Ko govorimo o vzpostavitvi ugodnega stanja populacije rjavega medveda ali katerekoli druge varovane in ogrožene živalske vrste, upoštevamo kakovost in količino njenega obstoja, kakor pravi sama Habitatna direktiva.¹⁶³ Količinski vidik predstavlja predvsem potrebo po zadostnem številu osebkov za uspešno razmnoževanje vrste. Precej bolj nedorečen in nedefiniran je kakovostni vidik ugodnega stanja populacije, ki predstavlja neznanko tudi strokovnjakom z Biotehniške fakultete, ki se neposredno ukvarjajo z medvedi.¹⁶⁴ Medved lahko doseže starost od 30-40 let, v ujetništvu celo 50-55 let.¹⁶⁵ Spolno dozori po dveh letih, kar 39% populacije medveda letno pa predstavljajo mladiči. Povprečna življenjska doba rjavega medveda v Sloveniji je približno tri leta.¹⁶⁶ Poleg dejstva, da veliko medvedov tako spolno ne dozori pred odvzemom iz narave, je potrebno upoštevati, da se parijo predvsem dominantni, starejši samci. Tudi ob upoštevanju tega dejstva gre za močan človekov poseg v naravno, »kvalitetno« življenje rjavega medveda. Zaradi krmljenja in doseljavanja medvedov s Hrvaške se rodnost zvišuje, zaradi letnega odvzema medveda iz narave, ki pogosto doseže tudi 25% celotne populacije, pa se povprečna življenjska doba znižuje. Medved je postal ekonomska dobrina, ali bolje rečeno kar proizvod, saj ga Slovenci (pa tudi državljani drugih držav) sprva krmimo, nato pa odstrelujemo. Ali je krmljenje sploh potrebno, bodo skušali ugotoviti strokovnjaki v okviru DinalpBear projekta s poskusom, ki bo trajal najmanj dve leti.

Odstreljevanje medveda za preprečevanje nenadzorovanega širjenja populacije ali konfliktov med človekom in medvedom ter posledično škodnih dogodkov je družbeno sprejemljiva dejavnost in ji v tej študiji ne nasprotujemo. Polemika se pojavlja le v kontekstu krmljenja medveda in visoke stopnje letnega odstrela. Bistveno vprašanje je, ali je tovrstni človekov poseg v naravo (v tem primeru v vrsto rjavega medveda) etično sprejemljiv, v končni fazi pa, ali je sploh ekonomsko učinkovit.

¹⁶² Prehrana medveda, URL: <http://nfp-si.eionet.europa.eu/Dokumenti/SOER2010/Medvedi07-08V11.pdf> (28. 3. 2016).

¹⁶³ Direktiva Sveta z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst (EGT L 206, 22.7.1992, s. 7), implementirana 30.4.2004 z Uredbo o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah (Ur. l. RS, št. 46/04) ter Guidance dokument.

¹⁶⁴ Posvet o medvedu na Biotehniški fakulteti v Ljubljani dne 15. 4. 2016.

¹⁶⁵ Rjavi medved, URL: http://www.ld-trnovski-gozd.si/rjavi_medved.html (28. 3. 2016).

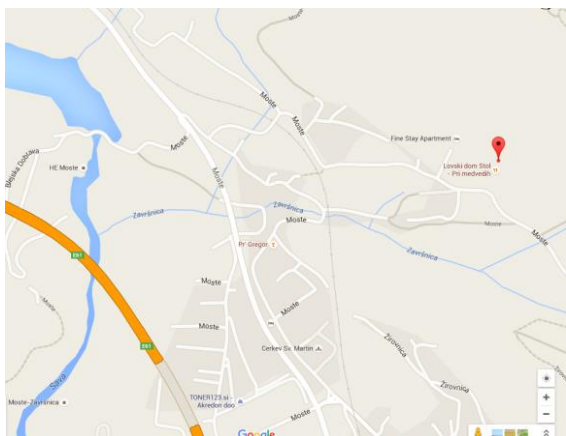
¹⁶⁶ Jerina K., predavanje 13. 11. 2015.

4.4. Medvedi v ujetništvu

V Slovenskem prostoru prihaja tudi do primerov medvedov v ujetništvu, kar v osnovi nasprotuje pravnemu okviru, s katerim je medved varovan. Habitatna direktiva namreč določa zelo natančne pogoje za odvzem osebkov iz narave, ki jih je potrebno razlagati restriktivno. Tekom raziskave za pripravo te analize sta bila v Lovskem domu Stol odkrita dva osebka medveda v ujetništvu. Morebitna intervencija je bila po pogovoru z domačini, ki prebivajo v bližini Lovskega doma, izključena, saj je bilo ugotovljeno, da medveda v naravi ne bi preživel, zato so ju – odstrelu v izogib – zadržali v Lovskem domu. Gre torej za izjemen primer, ki naj služi kot ponazoritev dovoljenega zadrževanja osebkov medveda v ujetništvu.

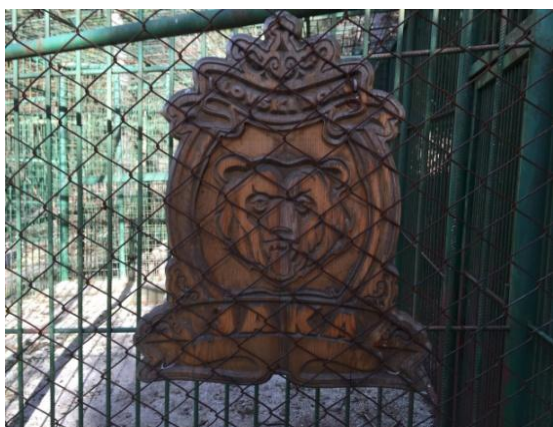
Slika 4: Lokacija Lovskega doma Stol

Vir: URL: <https://www.google.si/maps.si> (28. 3. 2016).

Slika 5: Lovski dom Stol

Avtor: Jan Jasnič

Sliki 6 in 7: Kletka

Avtor: Jan Jasnič

5. OZAVEŠČANJE

Ozaveščanje javnosti o upravljanju, varovanju in sobivanju z velikimi zvermi ima velik pomen za vzdrževanje ugodne populacije vseh treh vrst velikih zveri v Sloveniji. Bistveno je, tako po mnenju strokovne javnosti, kot glede na prakso na različnih področjih državnega delovanja,¹⁶⁷ da se tako splošna javnost kot posamezni akterji na področju upravljanja z velikimi zvermi¹⁶⁸ seznanijo z varovanjem velikih zveri na ravni države (in EU), predvsem z vidika (varnega) sobivanja¹⁶⁹ in preventivnega postopanja pri potencialnih škodnih dogodkih.¹⁷⁰

Najbolj negativen vpliv na populacijo velikih zveri imajo posamezni lovci, ki dojemajo zveri kot neposredne konkurente – lovce srnjadi – kar v določenih primerih vodi v nezakonito ubijanje/krivolov. Na primer ris letno ulovi 8% populacije srnjadi¹⁷¹ na svojem območju, letni lovski odstrel srnjadi pa znaša kar 38%.¹⁷² Strah lovcev o konkurenci risa je tako neutemeljen. Pomemben dejavnik nezakonitega ubitja je tudi užitek pri lovu oz. »trofejnost« zveri. Zato so potrebne sistematske rešitve za preprečevanje morebitnega nezakonitega ubijanja, del teh rešitev pa mora nedvomno predstavljati tudi izobraževanje lovcev.

5.1. Pomembnost ozaveščanja

Splošna javnost, z dodatnim poudarkom na ljudeh, ki si delijo življenjski prostor z velikimi zvermi in drugimi, ki občasno ali redno prihajajo v stik z zvermi,¹⁷³ mora imeti dostop do znanstveno dokazanih in preverjenih podatkov o pomembnosti velikih zveri za ekosistem; prav tako morajo biti ljudem predstavljeni osnovni živalski vedenjski vzorci, človekova postopanja in obnašanje, ki lahko preprečijo negativno ali nevarno interakcijo med ljudmi in živalmi v naravi, ter možnosti zaščite lastnine in zemljišč pred škodnimi dogodki.¹⁷⁴ Omeniti je potrebno tudi napačne predstave o velikih zvereh kot konkurentih za plen (srnjad, jelenjad).¹⁷⁵ Strategija upravljanja z navadnim risom v Sloveniji, na 29. strani pravi: "Vključevanje javnosti v odločanje (participacija javnosti) postaja vse bolj nujen pogoj za doseganje družbene sprejemljivosti okoljskih problematik...". Strategija upravljanja z rjavim medvedom¹⁷⁶ v poglavju VI v 5. točki

¹⁶⁷ Pritisk javnosti na politiko in stimuliranje ustreznih državnih ukrepov je mogoče le ob ustreznem javnem poznavanju področja, ki ga regulira država; ker gre pri velikih zvereh za živali, ki se niso sposobne braniti pred državnimi institucijami, je vloga ozaveščene javnosti toliko večja.

¹⁶⁸ Tu gre predvsem za lovce in lovska društva.

¹⁶⁹ Deljenje življenjskega prostora med človekom in velikimi zvermi.

¹⁷⁰ Zavarovanje drobnice z električnimi pastirji, nedostopni komposti in gospodinjski odpadki itd.

¹⁷¹ *Ibid.*, potencialno 12-14%, po najvišjih možnih napovedih.

¹⁷² *Ibid.*

¹⁷³ Npr. turisti, ki redno zahajajo na območja, poseljena z velikimi zvermi.

¹⁷⁴ Glej opombo 127.

¹⁷⁵ Ris ulovi 8 % srnjadi na svojem ozemlju, letni odstrel pa znaša 38% populacije srnjadi v Sloveniji.

¹⁷⁶ Strategija upravljanja z rjavim medvedom (*Ursus arctos*) v Sloveniji, URL:

http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/strategija_rjavi_medved_2002.pdf (2.1.2016).

govori o sredstvih obveščanja javnosti, ki objektivno informirajo ljudi, prav tako je skozi celoten dokument¹⁷⁷ razviden poudarek na informiranju relevantne javnosti in akterjev, ki imajo opravka z rjavim medvedom.¹⁷⁸ Strategija upravljanja z volkom¹⁷⁹ ozaveščanju javnosti namenja točko 6.3., ki govori o izobraževanju, informiranju in sodelovanju javnosti pri ohranjanju in trajnostnem upravljanju z volkom. Pomen izobražene, ozaveščene in aktivne/sodelujoče javnosti je, glede na zgoraj navedeno, v krovnih pravnih dokumentih jasno izkazan. Stopnja učinkovitosti in dostopnosti informacij za splošno javnost pa je v praksi nižja kot je potrebno, da bi se večje število ljudi aktivno vključilo v soodločanje o ohranjanju in vzdrževanju ugodnih populacij. Ljudje za problematiko, povezano z upravljanjem z velikimi zvermi, pogosto sploh ne vedo. Kritična je tudi ozaveščenost javnosti in lovcev v primeru ponovne naselitve risov v Sloveniji.¹⁸⁰

5.2. Napačne predstave o velikih zvereh

Družbena sprejemljivost problematike velikih zveri je pogojena z vključenostjo zainteresirane javnosti v izvajanje ukrepov za ohranjanje in uspešno trajnostno upravljanje velikih zveri. Po izvedenih anketah obstaja pozitiven odnos javnosti do velikih zveri, specifično za ohranitev risa (85,1% lovcev in 87,2% splošne javnosti).¹⁸¹ Problem predstavljajo posamezniki, ki imajo negativen odnos do velikih zveri, predvsem zaradi neizobraženosti o problematiki.

Na tej točki je potrebno predstaviti tudi anketo o doselitvi risov.¹⁸² Ta predstavlja visoko podporo javnosti (66.3%) in lovcev (71.9%) za ponovno poselitev risov na slovenskem ozemlju, vendar je ob dejanski poselitvi nujno potrebna učinkovita komunikacija z javnostjo za preprečevanje vzpostavitve negativnega odnosa do na novo naseljenih risov. Večina, ki podpira doselitev risov, namreč ne more preprečiti negativnih in nezakonitih ravnanj posameznikov, ki bi zaradi predstav, ki niso podkrepljene z dejanskimi podatki, lahko izničili pozitivne učinke doselitve risov.

Problematični so seveda tudi stiki med ljudmi ter medvedi in volkovi, pri katerih prihaja do škodnih dogodkov. Ljudje, ki živijo na območjih, kjer se hranijo in plenijo tudi medvedi ali volkovi, pogosto gojijo določen strah pred velikimi zvermi. Pogosto jih preprosti napotki, ki bi lahko skoraj popolnoma odstranili nevarnost, ne dosežejo. Z namenom preprečevanja škode na drobnici so bili ustvarjeni številni letaki in drugi dokumenti z namenom ozaveščanja

¹⁷⁷ *Ibid.*, Poglavje V, Točka 3.1. C, 3.2. C, 3.3. C, in 3.4. C.

¹⁷⁸ Gre predvsem za lokalno prebivalstvo in njihovo sožitje z medvedom.

¹⁷⁹ Strategija ohranjanja volka (*Canis lupus*) v Sloveniji in trajnostnega upravljanja z njim, 2009 - http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/strategija_ohranjanja_volka.pdf (30. 6. 2016).

¹⁸⁰ Za več o tem glej 4.2.

¹⁸¹ Krofel, M., Plenjenje in prehranjevanje evrazijskega risa (*Lynx lynx*) na območju Dinarskega Krasa v Sloveniji, 2006..

¹⁸² *Ibid.*

javnosti, ki vsebujejo podatke in napotke, ki lahko preprečijo nezaželene posledice. Izdali so jih MOP,¹⁸³ Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije,¹⁸⁴ Biotehniška fakulteta¹⁸⁵ in številne druge strokovne organizacije; tudi v okviru SloWolf projekta je bil ustvarjen dokument z napotki za gradnjo elektroograj.¹⁸⁶

5.3. Informiranje in izobraževanje lovcev

Tudi sicer je največja grožnja populacijam velikih zveri v Evropi nezakonit lov (*poaching* oz. *illegal hunting*).¹⁸⁷ Evropska komisija ga je opisala s terminom »ekološki terorizem« (*ecological terrorism*).¹⁸⁸ Izraz lepo ponazarja razsežnost in negativen vpliv te problematike. Gre za kaznivo dejanje povezano z okoljem – t.i. »ecocrime«, kjer je predmet napada okolje, prostor, žival, ogrožena živalska ali rastlinska vrsta.¹⁸⁹ Slovenski kazenski zakonik nezakonito ravnanje z zaščitnimi živalmi in rastlinami inkriminira v 344. členu.¹⁹⁰

Za odpravo krivolova in preprečitev negativne interakcije med velikimi zvermi in lovci je potrebno vzpostaviti skupino, ki bi povezovala strokovnjake s področja varstva velikih zveri, policijske organe in lovska društva. Ker so običajno lovci tisti, ki prvi zaznajo primer nezakonitega lova menimo, da je ključno prav pri njih vzpostaviti interes za preprečevanje nezakonitega lova.

5.3.1. (NE)USPEŠNOST PREGONA NEZAKONITEGA LOVA

Glede na statistične podatke število kaznivih dejanj povezanih z okoljem v Sloveniji ni problematično, saj se je odstotek ovadb za tovrstna kazniva dejanja v razmerju do števila

¹⁸³ Vidrih M., Vidrih A., Načini varovanja domačih živali na pašnikih in ostalega premoženja pred prostoživečimi živalmi z elektro ograjami, URL: http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/strokovne_podlage_domace_zivali.pdf

¹⁸⁴ URL: <http://www.kgzs.si/Portals/0/varovanje.pdf> (30. 6. 2016).

¹⁸⁵ URL: http://www.digitalna-knjiznica.bf.uni-lj.si/agronomija/vs_krmelj_danijel.pdf (30. 6. 2016).

¹⁸⁶ URL: http://www.volkovi.si/wp-content/uploads/2014/10/brosura-ograje_osnutek6-modra.pdf (30. 6. 2016).

¹⁸⁷ Poaching. URL: <http://www.lcie.org/Large-carnivores/Eurasian-lynx> (4.1.2016).

¹⁸⁸ Coexisting with large carnivores, URL:

http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/coexisting_with_large_carnivores_catalogue_s.pdf (7.4.2016).

¹⁸⁹ Gostič, Kazniva dejanja, povezana z ogroženimi rastlinskimi in živalskimi vrstami (2000), str. 42.

¹⁹⁰ 344. člen KZ-1 v prvem odstavku prepisuje zaporno kazen do treh let za nezakonito posedovanje, odvzem, poškodovanje, usmrnitev, izvoz, uvoz ali trgovanje z zaščitnimi divjimi živalskimi ali rastlinskimi vrstami, v drugem odstavku pa inkriminira kvalificirano obliko kaznivega dejanja - če gre za stvar velikega ali izjemnega naravovarstvenega pomena ali če je dejanje iz prejšnjega odstavka storjeno v hudodelski združbi je predpisana kazen zapora od šestih mesecev do petih let.

ovadb za vsa kazniva dejanja med leti 2008 – 2014 gibal med 0,3% in 0,6%.¹⁹¹ Pa vendar je prevladujoče stališče, da je dejansko stanje kriminalitete višje, kot to izhaja iz podatkov o ovadbah.¹⁹² Odziv na ekološki kriminal je slab, ker ta kazniva dejanja sodijo med skrite oblike kriminalitete, nadalje tudi zaradi omejenih zmogljivosti za odkrivanje in raziskovanje kaznivih dejanj, povezanih z okoljem in potreb po specializiranih znanjih.

Ker gre za skrito obliko kriminalitete, ki jo je kršitelju težko dokazati, je tudi praksa evropskih držav na tem področju izredno skopa. Na Finskem je bilo januarja 2015 na pogojne kazni zaradi nezakonitega lova in uboja treh volkov obsojenih 12 moških¹⁹³, na Norveškem so bile izrečene zaporne kazni od 6 – 20 mesecev zaradi organiziranja nezakonitega lova in streljanja na tri volkove.¹⁹⁴ Iz poročil Vrhovnega državnega tožilstva RS od 2009 do 2013 izhaja, da ni bila podana nobena kazenska ovadba zaradi nezakonitega lova na velike zveri.¹⁹⁵ Enako velja tudi za leto 2014.¹⁹⁶ Posledično v Sloveniji še ni bilo obsodbe za nezakonit lov divjih zveri.

EK kot ukrep za izboljšanje stanja na tem področju predlaga povečanje dejavnosti organov pregona in uveljavljanje spoštovanja pravil znotraj manjših skupnosti.¹⁹⁷ Ključna je torej aktivnost pri ugotavljanju storilca in dokazovanju. Tudi raziskava, ki jo je izvedel britanski Institute of Zoology, je potrdila, da je glavni dejavnik, ki vpliva na osebe, ki nezakonito lovijo zavarovane živalske vrste, dejansko izvrševanje zakonodaje.¹⁹⁸

Pogosto se cilj zmanjšanja nezakonitega lova uporablja kot razlog za dovoljevanje odstrela velikih zveri. Pri določanju letnega odstrela divjih zveri se na tako logiko opirajo tudi slovenski odločevalci. »Legalni odstrel volkov lahko znotraj nekaterih interesnih skupin poveča toleranco in celo interes za ohranjanje te vrste, zaradi česar je odstrel za ohranjanje ugodnega stanja populacije volkov, tako iz vidika socialne sprejemljivosti nekaterih interesnih skupin, kot

¹⁹¹ Andrinek, Analiza sodne prakse kaznivih dejanj zoper okolje, prostor in naravne dobrine v Sloveniji (2015), str. 20; Velja pa poudariti tudi, da je pri pregledu statistike ovadb za ta kazniva dejanja viden porast ovadb po letu 2008, ko je bil uveden nov kazenski zakonik, ki je razširil področje kazenskopravnega varstva okolja, zaradi Direktive 2008/99/ES Evropskega parlamenta in Sveta o kazenskopravnem varstvu okolja.

¹⁹² *Ibid.*, str. 20.

¹⁹³ Gofferje, Suspended sentences in Finland's first big wolf poaching proceedings, URL: <http://www.susilauma.fi/en/news/254-suspended-sentences-in-finland-s-first-big-wolf-poaching-proceedings> (30. 6. 2016).

¹⁹⁴ Ulven, Sutterud, Norwegian court to rule on six men accused of illegal wolf hunt, URL: <http://www.theguardian.com/world/2015/apr/19/norwegian-court-to-rule-on-six-men-accused-of-illegal-wolf-hunt> (29.3.2016).

¹⁹⁵ *Ibid.*, str. 45.

¹⁹⁶ Vrhovno državno tožilstvo RS, Skupno poročilo o delu državnih tožilstev 2014, URL: http://www.dt-rs.si/uploads/documents/letno%20porocilo/letno_porocilo2014.pdf (29.3.2016), str. 112.

¹⁹⁷ Evropska komisija: Coexisting with large carnivores, URL: http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/coexisting_with_large_carnivores_catalogue_s.pdf (29.3.2016), str. 17.

¹⁹⁸ Rowcliffe, de Merode, Cowlishaw, Do wildlife laws work? Species protection and the application of a prey choice model to poaching decisions (2004), str. 2635.

tudi uravnavanja prostorske razporeditve, tako primeren kot tudi nujen ukrep.«¹⁹⁹ Pred kratkim objavljena raziskava²⁰⁰, ki je preverjala hipotezo ali povečanje obsega zakonitega odstrela zmanjša obseg nezakonitega lova v poskusu na volkovih v dveh ameriških zveznih državah, Wisconsin in Michigan, pa je dokazala ravno nasprotno. Vsaj v Severni Ameriki domneva, da legalizacija odstrela volkov zmanjšuje nezakonit odstrel, ne drži. Nezakonito ubijanje volkov je bilo po podatkih iz raziskave celo še večje, ko je bil legalni odstrel dovoljen.

Pomembno nadzorno funkcijo nad nezakonitim lovom opravljajo lovski inšpektorji, a dejanske razmere vplivajo na kakovost in učinkovitost te funkcije. Opozorila o neustrezni kadrovske zasedbi in posledično o neustreznem nadzoru se ponavljajo v poročilih inšpektorata že nekaj let, dejansko stanje pa ostaja nespremenjeno, poleg tega se povečuje še povprečna starost inšpektorjev. Lovski inšpektorji so na podlagi prvega odstavka 151. člena ZON pristojni za nadzor nad izvrševanjem določb ZON in predpisov, konkretnih upravnih aktov oziroma ukrepov, izdanih na njegovi podlagi, ki se nanašajo na živalske vrste.

Poročilo inšpektorata RS za kmetijstvo, gozdarstvo, lovstvo in ribištvo²⁰¹ (v nadaljevanju: IRSKGLR) glede dela ribiške in lovske inšpekcije v letu 2015 pravi, da je inšpekcijski nadzor opravljalo 13 inšpektorjev. Kot že vrsto let, se je tudi v letu 2015 IRSKGLR spopadal s kadrovskim pomanjkanjem, kot posledica tega pa se inšpekcijski nadzor opravlja samo na podlagi prijetih prijav, saj rednega nadzora z obstoječo kadrovske zasedbo ni mogoče opravljati. Pomanjkanje lovskih inšpektorjev in posledično manjši nadzor se že odraža na slabšanju stanja na terenu in med upravljavci lovišč in na upravljanju lovišč, od leta 2004 so se z novo zakonodajo zahteve in obveznosti do upravljavcev lovišč in do dela lovskih inšpektorjev zelo povečale.

V skladu z ZUP in v skladu z ZIN²⁰² je bilo v letu 2015 opravljenih 820 inšpekcijskih pregledov. Struktura izvedenih inšpekcijskih pregledov nam pove, da je lov nelovnih živali predstavljal le 3% vseh inšpekcijskih pregledov, ni pa bil uveden noben prekrškovni postopek.

¹⁹⁹ Zavod za gozdove Slovenije: Strokovno mnenje za odstrel velikih zveri za obdobje 1. 10. 2015 – 30. 9. 2016, URL: http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/odstrel_velikih_zveri_mnenje_zgs_1okt15_30sep16.pdf (20. 6. 2016).

²⁰⁰ Chapron, Treves: Blood does not buy goodwill: allowing culling increases poaching of a large carnivore, URL: <http://rspb.royalsocietypublishing.org/content/283/1830/20152939> (20.6.2016).

²⁰¹ URL: <http://www.ikglr.gov.si/fileadmin/ikglr.gov.si/pageuploads/Porocila/Letno-porocilo-IRSKGLR-2015.pdf> (15.7.2016)

²⁰² Zakon o inšpekcijskem nadzoru (ZIN), Ur. l. RS, št. 43/07, 40/14.

5.3.2. PRIROČNIK O UKREPIH PROTI KRIVOLOVU IN ZASTRUPljanJU VOLKOV V REPUBLIKI ITALIJI²⁰³

V Italiji se danes srečujejo z mnogimi problematikami, ki negativno vplivajo na populacijo volkov. Priročnik o ukrepih proti krivolovu in zastrupljanju volkov na lokalni ravni izpostavlja slednje:

- krivolov in zastrupljanje živali,
- problem poročanja o ranjenih in mrtvih živalih,
- hibridizacija volka.

Leta 2002 je italijansko Ministrstvo za okolje izdalo Prvi akcijski načrt za ohranjanje volka.²⁰⁴ V tem načrtu je bil lov naveden kot najpogostejši vzrok smrti volka, uporaba pasti, strelnega orožja in zastrupljanje pa kot najpogostejši načini smrti.

Mnogi kmetje v Italiji skušajo zaščititi svojo živino pred divjimi zvermi z njihovimi zastrupitvami. Velik problem pri zastrupitvah je v tem, da prihaja nato tudi do posrednih zastrupitev. Gre za to, da se žival prehranjuje z zastrupljeno mrhovino in se tako tudi sama zastrupi. V Italiji so takšne zastrupitve pogost pojav²⁰⁵, zato je organizacija LifeWolfAlps izdala priročnik, kako naj se postopa, ko se najde ujeta, ranjeno ali mrtvo žival. Organizacija skuša na ta način zvišati stopnjo ozaveščenosti javnosti o tej problematiki in hkrati zavarovati populacijo volkov. V zadnjem delu priročnika so naštetni vsi prekrški in kazniva dejanja (na primer posedovanje strupenih substanc z namenom prodaje; ustrelitev, ulov ali posedovanje zaščitene živali; izvajanje lova na način, ki ni dovoljen), ki grozijo storilcem nezakonitih dejanj zoper volka.

Priročnik določa, da je potrebno, ko se najde mrtva, ujeta ali bolna žival, najditelja živali izprašati o vseh relevantnih informacijah in veterinar mora odvzeti tkivo živali, da ugotovi vzrok smrti. Če obstaja sum, da je bila žival zastrupljena, je potrebno nadaljevati postopek z enotami s posebej za to izurjenimi psi.²⁰⁶ Gre za pse, ki so usposobljeni za iskanje strupenih vab in morebitnih mrtvih živali.

Velik problem v Italiji predstavlja mešanje genov domačega psa in volka. Veliko število zapuščenih psov se pari z volkovi. Avtorji priročnika so ta problem izpostavili kot pomembno grožnjo ohranjanju genske identitete volka. Ker hibridi niso pravi volkovi, niso zavarovani z

²⁰³ Mattei, Sammarone, Panella, Papitto: Vademecum lupo – Protocollo multidisciplinare antibraconaggio e strategi alocale antiveleno (2015).

²⁰⁴ Ministero dell ambiente e del la tutela del territorio, Piano d'azione nazionale per la conservazione del Lupo, 2002.

²⁰⁵ Squires, Italian farms fight back against the wolf, URL:

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/italy/10572271/Italian-farmers-fight-back-against-wolves.html> (30. 6. 2016).

²⁰⁶ Life Antidoto, A new strategy against the poisoning of large carnivores and scavenger raptors, URL:

http://www.juntadeandalucia.es/medioambiente/portal_web/web/temas_ambientales/programas_europeos_y_relac_internac/programas_europeos/life/proyectos_finalizados/LIFE07_antidoto/laymans_report_en.pdf.

nacionalno niti z mednarodno zakonodajo, ki sicer ščiti volka. Vendar je v Italiji najditelj mrtve, ulete ali ranjene živali, četudi meni, da je lahko hibrid, dolžan postopati po pravilih, kot če bi bil volk. Nato pa strokovnjaki na podlagi odvzetega tkiva ugotovijo, ali gre za volka ali ne.

5.4. Spletno ozaveščanje

Še posebej pomemben vpliv na ohranjanje ugodne populacije in lažje sobivanje z vsemi tremi velikimi zvermi ima spletno ozaveščanje, ki se zaradi današnjega načina življenja bistveno bolj približa posamezniku in tako ustvari večjo verjetnost uspeha pri varovanju vrst.

Na slovenskih spletnih straneh, ki zadevajo volka, medveda in risa, najdemo bolj ali manj obsežne osnovne predstavitve velikih zveri z vidika znanstvene klasifikacije, telesnih značilnosti, prehranjevanja, lova in življenja ter fotografije.²⁰⁷ Na nekaterih od teh strani je zgolj omenjeno, da med velike zveri, ki živijo pri nas, spadajo medved, volk in ris, ki pa so pri nas zaščiteni in je zato lov nanje prepovedan oziroma močno reguliran ter da se odstrel opravlja samo v primeru izjemnih okoliščin.²⁰⁸ Spletna stran MOP pa je nasprotno dokaj sistematično urejena in navaja vse predpise, mednarodne predpise, pogodbe, resolucije, strategije, akcijske načrte, gradiva v pripravi, strokovna gradiva, strokovne posvete, poročila o odvzemu, strokovne institucije, državne organe, nevladne organizacije, informativna in izobraževalna središča ter projekte, povezane z velikimi zvermi.²⁰⁹ Na tej strani so dostopne tudi tri ilustrirane zgibanke, ki navajajo več podatkov o posamezni vrsti živali in hkrati opozarjajo, da so vse tri vrste zavarovane, zato jih je prepovedano poškodovati, vznemirjati, loviti, zastrupiti, usmrtiti ali si ga prilastiti.²¹⁰

Na ravni EU obstaja kar nekaj zloženk,²¹¹ ki opozarjajo na pomen obstoja velikih zveri in izpostavljajo probleme, kot so ogrožanje živine, prostorski problemi, čedalje obsežnejša

²⁰⁷ Wikipedia, URL: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Zveri> (4. 1. 2016); Gozd in gozdarstvo - <http://www.gozd-les.com/slovenski-gozdovi/gozdne-zivali/zveri> (4. 1. 2016); Ministrstvo za okolje in prostor - http://www.mop.gov.si/si/delovna_podrocja/narava/velike_zveri/ (4. 1. 2016).

²⁰⁸ Gozd in gozdarstvo - <http://www.gozd-les.com/slovenski-gozdovi/gozdne-zivali/zveri> (4. 1. 2016).

²⁰⁹ Ministrstvo za okolje in prostor - http://www.mop.gov.si/si/delovna_podrocja/narava/velike_zveri/ (4. 1. 2016)

²¹⁰ Ris: http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/zgibanka_ris_06.pdf (4. 1. 2016); Rjavi medved:

http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/zgibanka_medved_06.pdf (4. 1. 2016); Volk:

http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/zgibanka_volk_06.pdf (4. 1. 2016).

²¹¹ Coexisting with large carnivores – the challenge and the opportunity:

http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/coexisting_with_large_carnivores_brochure.pdf (4. 1. 2016)

http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/coexisting_with_large_carnivores_catalogue_s.pdf (4. 1. 2016)

infrastruktura kot omejujoč dejavnik za premike velikih zveri, predsodki o velikih zvreh in strah, ki je splošno prisoten med ljudmi, ter majhne populacije teh vrst.

Glasilo, ki v sklopu Nature 2000 izhaja dvakrat letno, v eni od številok obravnava velike zveri, živeče na območju Evrope.²¹² Članki se osredotočajo predvsem na izzive, ki spremljajo zaščito in ohranitev velikih zveri ter na učenje sobivanja z velikimi zvermi. Evropska komisija je pripravila kar nekaj prispevkov in poročil, med drugim je v njih izpostavila ponovno naseljevanje/ohranjanje/uravnoveženje populacije velikih zveri v različnih delih Evrope, in druge najpomembnejše vidike ohranitve volka, rjavega medveda in risa na evropski ravni.²¹³ Obsežno informiranje o velikih zvreh pa zajema tudi prispevek Evropske komisije z naslovom "Status, management and distribution of large carnivores – bear, lynx, wolf & wolverine – in Europe" (december 2012) v dveh delih.²¹⁴

5.5. Ozaveščanje kot cilj projektov SloWolf in LifeDinalpBear

Informiranje in izobraževanje javnosti je bil tudi eden od ciljev projekta SloWolf, ki se je zaključil leta 2013, v sklopu katerega so se opravljale tri oblike tovrstne aktivnosti: ozaveščanje in informiranje o rezultatih projekta, izobraževalna kampanja za lovce in organizacija tematske konference.²¹⁵

Kampanje ozaveščanja in informiranja v sklopu projekta SloWolf so bile namenjene različnim ciljnim skupinam, vendar predvsem lokalnemu prebivalstvu na območju prisotnosti volka, urbani javnosti, srednješolski mladini kot bodočim nosilcem odločanja, lovcem in kmetom. Posebno obravnavo glede ozaveščanja je projekt SloWolf namenjal lovcem, saj je priznaval njihov neposreden vpliv na populacijo volkov prek nezakonitega ubijanja in si je prizadeval za ohranitev volkov preko organizacije številnih predavanj.²¹⁶

Projekt LIFE DINALP BEAR, ki se bo zaključil 30. junija 2019, ima prav tako svojo kampanjo ozaveščanja javnosti in izobraževanja o rjavih medvedih na državni in lokalni ravni. Glavni

²¹² Natura 2000: Europe's large carnivores, http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/natura_2000_newsletter.pdf. (4. 1. 2016)

²¹³ Life and human coexistence with large carnivores, http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/life_and_human_coexistence_with_large_carnivores.pdf. (4. 1. 2016)

²¹⁴ Status, management and distribution of large carnivores – bear, lynx, wolf & wolverine – in Europe, 1.DEL: http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/task_1_part1_statusoflcineurope.pdf. (4. 1. 2016)

2.DEL: http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/task_1_part2_species_country_reports.pdf. (4. 1. 2016)

²¹⁵ Slowolf, Informiranje in izobraževanje javnosti: http://www.volkovi.si/?page_id=55 (4. 1. 2016).

²¹⁶ Slowolf: Izobraževalna kampanja za lovce, URL: http://www.volkovi.si/?page_id=1014 (4. 1. 2016).

namen kampanje je razširjanje primerov dobre prakse preprečevanja konfliktov med človekom in medvedom iz rezultatov tega projekta, izkušenj pridobljenih iz drugih projektov ter izkušenj strokovnjakov za velike zveri in komuniciranje. Prek učenja sobivanja z medvedom je namen kampanje pridobiti zanimanje javnosti, njeno razumevanje ter podporo za dolgoročno ohranjanje rjavega medveda.²¹⁷ Na spletni strani projekta LIFE DINALP BEAR sta dostopna tudi zloženka in plakat, ki na kratko povzemata najpomembnejše točke varnega sobivanja oziroma stika z medvedom ter pravila vedenja na območju prisotnosti rjavega medveda.²¹⁸

²¹⁷ LifeDinalpBear: Ozaveščanje javnosti, URL: <http://dinalpbear.eu/aktivnosti/e-ozavescanje-javnosti-in-razsirjanje-rezultatov/e-1-ozavescanje-javnosti/> (4. 1. 2016).

²¹⁸ Zloženka: Kako se vesti na območju prisotnosti rjavega medveda, URL: <http://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/2015/04/ZLOZENKA-Kako-se-vesti-na-območju-prisotnosti-rjavega-medveda.pdf> (4. 1. 2016)
Plakat: Rjavi medved in sobivanje z njim, URL: <http://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/2015/05/RJAVI-MEDVED-IN-SOBIVANJE-Z-NJIM-WWW-PLAKAT-08.pdf> (4. 1. 2016).

6. SKLEPNE MISLI

Na podlagi predstavljenega ugotavljamo, da varstvo velikih zveri v Sloveniji še ni ustrezno.

S sprejemom Strategije ohranjanja in trajnostnega upravljanja navadnega risa (*Lynx lynx*) v Sloveniji 2016 – 2026 je storjen prvi korak, da se ustavi in prepreči izumiranje risa v Sloveniji. Če bo dobro zastavljena Strategija tudi izvršena, obstaja možnost, da se ponovno vzpostavi ugodno stanje populacije risa.

Prihodnje varstvo medveda in volka je v veliki meri odvisno od tega, kako bo v nadaljevanju ravnalo MOP glede na izdano sodbo Upravnega sodišča. Njuno varstvo z odstrelom, ki ga določa splošni akt, ni ustrezno. Obstoječa zakonodaja omogoča za posege kot so odvzemi iz narave upravne odločbe, katerih vsebina mora biti procesno skladna za zahtevami Zakona o splošnem upravnem postopku, vsebinsko pa s Habitatno direktivo in izvedbenimi nacionalnimi predpisi, upoštevajoč ozko tolmačenje in z uporabo previdnostnega načela. Posebej se bo treba v bodoče ukvarjati še s problemom krmljenja medveda in (ne)zadovoljivim stanjem znotraj populacije (povprečna starost populacije) ter medvedu v ujetništvu.

Posebno pozornost bo terjalo področje urejanja odškodninske odgovornosti države za škodo, ki jo povzročijo velike zveri in postopkov povračil škode, predvsem v smeri, da bodo lastniki bolj stimulirani k skrbnemu varovanju svojega premoženja.

Nasploh pa je potrebno še nadalje delati na ozaveščanju širše javnosti in prizadetih oziroma zainteresiranih skupin prebivalstva glede sobivanja z velikimi zvermi. Problemi sobivanja (in posledično dovoljevanje odstrela), kot jih vidijo odločevalci, so še vedno predvsem »nevarnost« da bi se populacija zveri razširila na področja, kjer doslej ni bivala, še vedno prevladuje stališča, da omogočanje dovoljenega lova zmanjšuje krivolov in povzročanje škode predvsem na drobnici (rejo te pa je država v preteklih letih subvencionirala). Povezovanje in sodelovanje različnih strokovnjakov, odločevalcev in prizadetih skupin je pri reševanju teh problemov ključno.

7. SEZNAM LITERATURE

7.1 MONOGRAFIJE

Andrinek, Katja: Analiza sodne prakse kaznivih dejanj zoper okolje, prostor in naravne dobrine v Sloveniji (diplomska naloga), Ljubljana, 2015.

Jans, Jan H.; Vedder, Hans H.B.: European Environmental Law, Europa Law Publishing, Groningen, 2008.

Jonozovič, Marko: Strokovno izhodišče za vzpostavljanje omrežja NATURA 2000 – Ris (*Lynx lynx*), Ljubljana, 2003.

Krofel, Miha: Plenjenje in prehranjevanje evrazijskega risa (*Lynx lynx*) na območju Dinarskega Krasa v Sloveniji, Ljubljana, 2006.

Krofel, Pagon, Zor, Kos, Analiza medvedov odvzetih iz narave in genetsko-molekularne raziskave populacije medveda v Sloveniji, Ljubljana, 2008.

Mattei L., Sammarone L., Panella M., Papitto G.: Vademecum lepo – Protocollo multidisciplinare antibraconaggio e strategia locale antiveleno, LifeWolfAlps, Evropska unija, 2015.

7.2 ČLANKI

Čop Janez; Frković, Alojzij: The re-introduction of the lynx in Slovenia and its present status in Slovenia and Croatia, v: Hystrix 10 (1998) 1, str. 65 – 76.

Gostič, Štefan: Kazniva dejanja, povezana z ogroženimi rastlinskimi in živalskimi vrstami, v: Pravna praksa, 19 (2000) 28, str. 42 - 44.

Knez, Rajko: Uporaba in učinkovanje direktiv s področja varstva okolja v upravnih in sodnih postopkih, v: Varstvo narave 21 (2008), str. 7–23.

Koren, Iztok *et. al.*, Status and distribution of the Eurasian lynx (*Lynx lynx*) in Slovenia in 2000–2004 and comparison with the years 1995–1999, v: Acta Biologica Slovenica 49 (2006) 1, str. 27 – 41.

Kos, Ivan *et. al.*, Status and distribution of Eurasian lynx (*Lynx Lynx*) in Slovenia from 2005 to 2009, v: Acta Biologica Slovenica 55 (2012) 2, 49-63.

Linnell J., Andersen R., Kvam T., Andrén H., O. Liberg, J. Odden: Home Range Size and Choice of Management Strategy for Lynx in Scandinavia, v: Environmental Management, 27 (2001) 6, str. 869 – 879.

Rowcliffe, de Merode, Cowlshaw, Do wildlife laws work? Species protection and the application of a prey choice model to poaching decisions, v: Proceedings of the Royal Society of London Series B-Biological Sciences, 271 (2004), str. 2631 – 2636.

Sindičić, Magda *et. al.*, Genetic data confirm critical status of the reintroduced Dinaric population of Eurasian lynx, v: Conservation genetics 14 (2013) 5, str. 1009 - 1018.

Slana, Darja: Stališča lovcev in širše javnosti do morebitne dodatne doselitve evrazijskega risa (*Lynx lynx*) v Sloveniji, Ljubljana 2010.

Staniša, Cvetko *et. al.*, Situation and distribution of the lynx (*Lynx lynx*) in Slovenia from 1995-1999, v: Hystrix 12 (2001) 2, str. 43 – 51.

7.3 SODBE

Sodba Sodišča Evropske unije, Komisija vs. Francoska republika, C-383/09 z dne 9. 6. 2011.

Sodba Sodišča Evropske unije, Komisija vs. Združeno Kraljestvo in Severna Irska, C-6/04 z dne 20. 10. 2005.

Sodba Sodišče Evropske unije, Komisija vs. Republika Avstrija, C-508/04 z dne 10. 5. 2007.

Sodba Sodišča Evropske unije, Dieter Janecek vs. Freistaat Bayern, C-237/07 z dne 25.7.2008.

Sodba Sodišča Evropske unije, Komisija vs. Združeno kraljestvo, C-56/90 z dne 14.7.1993.

Sodba Sodišča Evropske unije, Dieter Janecek vs. Freistaat Bayern, C-237/07 z dne 25.7.2008.

Sodba Sodišča Evropske unije, Dieter Janecek vs. Freistaat Bayern, C-237/07 z dne 25.7.2008.

Sodba Sodišča Evropske unije, Client Earth vs. The Secretary of State for the Environment, Food and Rural Affairs, C-404/13 z dne 19.11.2014.

Sodba Upravnega sodišča RS, I U 1522/2015-16 z dne 7. julija 2016.

7.4 PREDPISI

7.4.1 Mednarodni predpisi

Konvencija o biološki raznovrstnosti, ratificirana z Zakonom o ratifikaciji Konvencije o biološki raznovrstnosti, Ur. l. RS – Mednarodne pogodbe, št. 7/96.

Konvencija o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov, ratificirana z Zakonom o ratifikaciji Konvencije o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov, Ur. l. RS – Mednarodne pogodbe, št. 17/99.

Dodatek III h Konvenciji o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njenih naravnih življenjskih prostorov, Ur. l. RS, št. 55/1999 z dne 9. 7. 1999.

7.4.2 Predpisi EU

Direktiva Sveta z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst (EGT L 206, 22.7.1992, s. 7).

7.4.3 Nacionalni predpisi

Ustava Republike Slovenije, Ur. l. RS, št. 33/91.

Zakon o divjadi in lovstvu, Ur. l. RS, št. 16/04, 120/06 – odl. US, 17/08 in 46/14 – ZON-C.

Zakon o ohranjanju narave, Ur. l. RS, št. 96/04, 61/06, 8/10 in 46/14.

Zakon o varstvu okolja, Ur. l. RS, št. 39/06 – uradno prečiščeno besedilo, 49/06, 66/06, 33/07, 57/08, 70/08, 108/09, 108/09, 48/12, 57/12 in 92/13.

Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah, Ur. l. RS, št. 46/04, 109/04, 84/05, 115/07, 32/08 – odl. US, 96/08, 36/09, 102/11 in 15/14.

Uredba o posebnih varstvenih območjih, Uradni list RS, št. 49/04, 110/04, 59/07, 43/08, 8/12, 33/13, 35/13, 39/13 in 3/14.

Pravilnik o odvzemu velikih zveri iz narave za leto 2004, Uradni list RS, št. 14/04.

Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam, Ur. l. RS, št. 82/02 in 42/10.

Strategija ohranjanja in trajnostnega upravljanja navadnega risa (*Lynx lynx*) v Sloveniji 2016 – 2026, URL:

http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/strategija_ris_2016_2026.pdf (20. 5. 2016).

Strategija upravljanja z rjavim medvedom (*Ursus arctos*) v Sloveniji, URL:

http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/strategija_rjavi_medved_2002.pdf (2.1.2016).

Strategija ohranjanja volka (*Canis lupus*) v Sloveniji in trajnostnega upravljanja z njim, URL:

http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/strategija_ohranjanja_volka.pdf (30. 6. 2016).

7.5 SPLETNE STRANI

Action Plan for the conservation of the Eurasian Lynx (*Lynx lynx*) in Europe, Strasbourg (5. maj 2000), URL:

http://www.kora.ch/fileadmin/file_sharing/3_Monitoring/32_Monitoring_Luchs/Europa/COE_NE_112_Action_plan_for_lynx_2000.pdf (15. 6. 2016).

Analiza prehranjevanja medveda, URL: <http://nfp-si.eionet.europa.eu/Dokumenti/SOER2010/Medvedi07-08V11.pdf> (28. 3. 2016).

Andromako, Benčina, Brunskole, Friedl: Analiza stanja varstva volka v Sloveniji 2014/2015, URL: http://www.pf.uni-lj.si/media/analiza_stanja_varstva_volka_v_sloveniji_2014-2015.pdf (7.4.2016).

Chapron, Treves: Blood does not buy goodwill: allowing culling increases poaching of a large carnivore, URL: <http://rspb.royalsocietypublishing.org/content/283/1830/20152939> (20.6.2016).

Coexisting with large carnivores, URL: http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/coexisting_with_large_carnivores_catalogue_s.pdf (7. 4. 2016).

Conflicts and Compromises in Lynx (*Lynx lynx*) Conservation and Management in Finland, 2005, URL; <http://www.bioone.org/doi/pdf/10.2981/07-051>.

Divji lov v Romuniji, URL: http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/frim.pdf (3.1.2016).

Državni zavod za zaščito prirode, Velike zvjeri u hrvatskoj, URL: <http://www.life-vuk.hr/ris/> (30. 6. 2016).

Gofferje, Suspended sentences in Finland's first big wolf poaching proceedings, URL: <http://www.susilauma.fi/en/news/254-suspended-sentences-in-finland-s-first-big-wolf-poaching-proceedings> (30. 6. 2016).

Guidelines for Action Plans for animal species: Planning recovery, Strasbourg (1997), URL: <http://www.carnivoreconservation.org/files/actionplans/coe/SN92-E.pdf> (15. 6. 2016).

Jaksetič, Med čakanjem na evropski denar ris lahko izumre, URL: <http://www.delo.si/clanek/343052> (18. 4. 2016).

Kako se vesti na območju prisotnosti rjavega medveda, URL: <http://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/2015/04/ZLOŽENKA-Kako-se-vesti-na-območju-prisotnosti-rjavega-medveda.pdf> (30. 6. 2016).

Life and human coexistence with large carnivores, URL: http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/life_and_human_coexistence_with_large_carnivores.pdf (30. 6. 2016).

Life Antidoto, A new strategy against the poisoning of large carnivores and scavenger raptors, Laymans report, URL: http://www.juntadeandalucia.es/medioambiente/portal_web/web/temas_ambientales/programas_europeos_y_relac_internac/programas_europeos/life/proyectos_finalizados/LIFE07_antidoto/laymans_report_en.pdf (18. 2. 2016).

Medved v Sloveniji, URL: <http://dinalpbear.eu/brown-bear/distribution-in-europe/> (28. 3. 2016).

Mehanizmi za nadzor nad implementacijo Bernske konvencije, URL: <http://www.coe.int/en/web/bern-convention/monitoring> (30. 6. 2016).

Natura 2000: Europe's large carnivores, URL: http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/natura_2000_newsletter.pdf (30. 6. 2016).

Poaching, URL: <http://www.lcie.org/Large-carnivores/Eurasian-lynx> (4. 1. 2016).

Poročila sestankov Pogodbenc Konvencije o biološki raznovrstnosti, URL: <https://www.cbd.int/cop/> (17. 2. 2016).

Poročila o izvajanju ukrepov, sprejetih po Habitatni direktivi, URL: http://ec.europa.eu/environment/nature/knowledge/rep_habitats/index_en.htm (17. 2. 2016).

Poročilo inšpektorata RS za kmetijstvo, gozdarstvo, lovstvo in ribištvo za leto 2015, URL: <http://www.ikglr.gov.si/fileadmin/ikglr.gov.si/pageuploads/Porocila/Letno-porocilo-IRSKGLR-2015.pdf> (21. 3. 2016).

Prehrana medveda, URL: <http://nfp-si.eionet.europa.eu/Dokumenti/SOER2010/Medvedi07-08V11.pdf> (28. 3. 2016).

Register poročil stalnemu odboru (Biennial reports) glede Konvencije o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov, URL: <http://www.coe.int/en/web/bern-convention/biennial-reports> (17. 2. 2016).

Register pritožb v zvezi z izvajanjem Bernske konvencije, URL: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2881213&SecMode=1&DocId=2349376&Usage=2> (17. 2. 2016).

Risovo plenjenje drobnice na Norveškem, URL: http://scandlynx.nina.no/Portals/Scandlynx/Publikasjoner/Odden_2002_Problem_individ_%20JWM.PDF?ver=2012-08-01-195453-807 (3. 1. 2016).

Register poročil o izvajanju Konvencije o biološki raznovrstnosti, URL: <https://www.cbd.int/reports/search/> (17. 2. 2016).

Ris, URL: http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/zgibanka_ris_06.pdf (30. 6. 2016).

Rjavi medved: URL: http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/zgibanka_medved_06.pdf (30. 6. 2016).

Rjavi medved in sobivanje z njim, URL: <http://dinalpbear.eu/wp-content/uploads/2015/05/RJAVI-MEDVED-IN-SOBIVANJE-Z-NJIM-WWW-PLAKAT-08.pdf> (30. 6. 2016).

Rjavi medved- kazalci, URL: http://kazalci.arso.gov.si/?data=indicator&ind_id=535 (28. 3. 2016).

Skrbinšek, Tomaž; Krofel, Miha: Analiza kvalitete habitata, hrana in kompeticija, URL: <http://commons.risi.si/commons/images/8/86/PrehranaHabitat2008.pdf> (1. 4. 2016).

Skrbinšek, Krofel, Analiza kvalitete habitata, hrana in kompeticija, URL: <http://commons.risi.si/commons/images/8/86/PrehranaHabitat2008.pdf> (1. 4. 2016).

Squires, Nick: Italian farmers fight back against the wolf, URL: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/italy/10572271/Italian-farmers-fight-back-against-wolves.html> (18. 2. 2016).

Spletna stran Scandlynx projekta: <http://scandlynx.nina.no/scandlynxeng/> (3.1.2016).

Status, management and distribution of large carnivores – bear, lynx, wolf & wolverine – in europe, 1. del in 2. del, URL: http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/task_1_part_1_statusoflcineurope.pdf in http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/carnivores/pdf/task_1_part_2_species_country_reports.pdf (30. 6. 2016).

Ulven, Sutterud, Norwegia ncourt to rule on six men accused of illegal wolf hunt, URL: <http://www.theguardian.com/world/2015/apr/19/norwegian-court-to-rule-on-six-men-accused-of-illegal-wolf-hunt> (29. 3. 2016).

Volk, URL: http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/zgibanka_volk_06.pdf (30. 6. 2016).

Vidrih M., Vidrih A., Načini varovanja domačih živali na pašnikih in ostalega premoženja pred prostoživečimi živalmi z elektro ograjami, URL: http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/strokovne_podlage_domace_zivali.pdf (30. 6. 2016).

Vrhovno državno tožilstvo RS, Skupno poročilo o delu državnih tožilstev 2014, URL: http://www.dt-rs.si/uploads/documents/letno%20porocilo/letno_porocilo2014.pdf (29. 3. 2016).

Zavod za gozdove Slovenije, Strokovno mnenje za odstrel velikih zveri za obdobje 1.10.2015 do 30.9.2016 2015, 2014., URL: http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/odstrel_velikih_zveri_mnenje_zgs_1okt15_30sep16.pdf (19. 3. 2016).